

Obsah

Klub přátel hornických tradic - Kladno o. s., Hornický skanzen	2
Mayrau – Vinařice, K. Melichar	
Před 110 lety vznikla Lidová knihovna na Kladně, J. Mika	4
Největší důl nejstaršího důlního podniku na Kladensku, K. Melichar	7
Kladenské katedrály, T. Voldráb	10
Pluto před 26 lety, ing. V. Neliba	14
Nová Hlavní báňská záchranná stanice v Praze, ing. V. Modroch	19
Zvláštní způsob trhacích prací, rozpojování základek důlními Střelami, V. Pravda	24
Aby nebyly dva tunely, ing. J. Kružík	28
Umouněné vzpomínky: Strojník těžního stroje, Vladimír Kaiser, J. Grubner	32
11. setkání hornických měst a obcí, ing. V. Neliba a J. Uváček	35
2. setkání kolektivních členů na Dole Mayrau, ing. V. Neliba	37
Představujeme kolektivní členy Klubu přátel hornických tradic (KPHT) Kladno o.s.: Energie - stavební a báňská a.s., Ing. Zdeněk Osner, CSc., PRAGIS a.s.	39
Nový projekt, KPHT - Kladno o.s.	42
Filmování na Mayrau, J. Gruber	42
Kronika hornictví zemí Koruny české, ing. V. Neliba	47
Svatá Barbora, světice předvánočního času, J. Suldovský	48
Ruším vánoce, Z. Valeš	50
Vánoční recepty v kladenské dělnické rodině před osmdesáti lety, P. Žvachtová	51
Závěrem, V. Čuřík	53

za obsah článků odpovídají autoři

vydává: Klub přátel hornických tradic (KPHT) - Kladno o.s.
redakční rada: J. Grubner, K. Melichar, V. Neliba, D. Šubrtová, T. Voldráb
redakce: Hornický skanzen Mayrau, č.p. 56, Vinařice 273 07,
tel: 312 273 067, email: mayrau@centrum.cz
tisk: A centrum Kladno s.r.o
za finanční podpory kolektivních členů KPHT Kladno o.s.

foto na předchozí straně: Důl František - Josef / Zápotocký v Kladně Dubí,
archiv Hornického skanzenu Mayrau

Klub přátel hornických tradic - Kladno o. s., Hornický skanzen Mayrau - Vinařice

Klub přátel hornického muzea OKD v Ostravě, pobočka Kladno - Skanzen Mayrau ukončil svou činnost k 31. 12. 2006. Již 12. 8. 2006 byl ustaven přípravný výbor a založen nový subjekt Klub přátel hornických tradic - Kladno, občanské sdružení. Tento si dal za úkol navázat na úspěšnou činnost předcházejícího klubu a snažit se ji ještě více rozvíjet. Klub je nezávislou, dobrovolnou zájmovou organizací fyzických a právnických osob majících zájem o podporu hornických tradic, jak v kladenském regionu, tak i v regionech okolních, Prahu nevyjímaje. K dnešnímu dni má klub 146 individuálních členů a 22 tzv. kolektivních členů, kterými jsou významné organizace a instituce Středočeského kraje a Prahy. Již tato čísla jsou dokladem toho, že se činnost klubu dostává do povědomí širší veřejnosti. Zasluhou hlavně kolektivních členů se daří vydávat čtvrtletník - Hornický zpravodaj, jak pro členy klubu, rovněž je k dispozici ve Středočeské vědecké knihovně, Městské knihovně v Kladně a ve Státním archivu v Kladně.

Klub přátel hornických tradic by chtěl ve svém Hornickém zpravodaji přinášet příspěvky, které by mohly uspokojit širší zájmy našich členů. Nosným programem bude stále nový pohled na širokou oblast hornické historie, zvláště z Kladenska, ale nejen odtud. Mimo klasické hornictví bychom rádi přiblížili i ostatní odvětví pracující v horninovém prostředí, včetně povrchového dobývání.

Nejprve práce horníků spočívala ve vyhledávání a těžbě užitkových nerostů, hlavně rud drahých kovů, ale i ostatních rud. Později po jejich vyčerpání blízko povrchu se muselo postupovat stále hlouběji a rozšířilo se dobývání i na jiné horniny a minerály. U nás v 19. a 20. století objemově převažovalo uhelné hornictví. Hornictví jako takové bylo a je v podstatě destrukční činnost a důlní díla byla budována jako díla dočasná, sloužící po dobu než byly vytěženy užitkové nerosty a minerály v dané lokalitě.

I v hlubinném hornictví se vytvářely určité stavby inženýrského charakteru, jaké byly odvodňovací štoly /pro své dlouhodobé budování a používání zvané dědičné/. V pozdějších obdobích to byla velkoprostorová díla čerpacích stanic, rozveden elektrického proudu, remiz důlních lokomotiv, opravárenských dílen důlního zařízení a nárazišť se strojním vybavením.

Již od počátku byl i mezi odborníky rozpor, jestli jsou výše jmenovaná - důlní díla nebo jsou to podzemní stavby inženýrského charakteru. Na rozdíl od důlních děl je celá škála podpovrchových inženýrských staveb hornického charakteru, které se budují na dlouhou dobu, ne-li natrvalo. Mohou a musí se zde uplatňovat moderní architektonické prvky podzemního urbanismu. Mezi tyto podpovrchové stavby zařazujeme stavby dopravní: např. železniční a silniční tunely, metra a různé druhy podchodů. Dále stavby vodní: kanalizační stoky, vodovodní tunely, spojovací kanály, podzemní

čistírny odpadních vod, přivaděče k turbinám hydroelektráren. Stavby ostatní: jako kolektory inženýrských sítí a jiné podzemní stavby. Toto vše můžeme v širším smyslu považovat za předmět hornických tradic, tedy práce v horninovém prostředí, hornickým způsobem.

Nebráníme se ani zařazování hornických kulturních tradic, připomínajících život horníků v určitém období. Naléhavé problémy rozvoje velkých měst vyvolávají potřebu jejich řešení v podzemní úrovni. Celosvětově je trend vylidňování venkova a nárůst měst a městských aglomerací. Pro budování infrastruktury, tj. staveb veřejného zájmu jsou uvnitř měst k dispozici většinou jen podzemní prostory.

Posláním klubu je vytvářet podmínky pro pravidelné setkávání zájemců o hornickou historii a problematiku, ale i všech ostatních příznivců se zájmem o zachování a zpřístupnění industriálních památek. Klub úzce spolupracuje s vedením Hornického skanzenu Mayrau ve Vinařicích, se Sládečkovým vlastivědným muzeem v Kladně i s Národním technickým muzeem. Klub zajišťuje akci Putování po starých hornických dílech ve Vrapické a Cvrčovické oblasti /dokonce s průvodcem zdarma/. Klub považuje své působení v Hornickém skanzenu Mayrau jako nedílnou součást své činnosti a doufá, že mu to bude umožněno i nadále.

V současné době vyvstaly nejasnosti kolem další existence Hornického skanzenu, které vnesly jak do řad jeho pracovníků tak i členů klubu značnou nejistotu. Nevyjasněné otázky vyplývají ze záměru majitelů skanzen prodat. Doufáme, že se najde zájemce, který bude ochoten Hornický skanzen Mayrau nadále provozovat jako ojedinelou kulturní technickou památku a zůstane i do budoucna zachován a otevřen pro veřejnost. Rozhodně to nemůže být někdo, jehož podnikatelským záměrem je zisk. Na skanzen se musíme dívat jako na kulturní technickou památku, svého druhu poslední na Kladensku. Obáváme se, aby skanzen nepostihl stejný osud jako bývalé muzeum "Poldi". Problém také spočívá v tom, že se Mayrovka nachází na katastrálním území Vinařic, i když v těsném sousedství katastru velkého Kladna.

Z mezioborové konference „Kladno minulé a budoucí“ konané v Kladně 15. 6. 2007 vyjímáme z referátu Václava Cílka /Geologický ústav AV ČR v Praze/ jediný odstavec: "Divadlo, muzeum, klub, galerii může mít v podstatě jakékoliv město, ale je vhodné, aby město mělo něco navíc. V případě Kladna je to Mayrovka jako památka nadnárodního významu. Mayrovka se jednak stala připomenutím kladenské minulosti, ale díky dalším uměleckým programům a naučným přednáškám i sociálním a informačním kanálem. Kladno nikdy nebude mít památku typu katedrály, ale ani Praha nikdy nebude mít nic podobného Mayrovce."

Karel Melichar

Literatura: Hornický zpravodaj 3/2007, s. 53-54

Před 110 lety vznikla Lidová knihovna na Kladně

V polovině 90. let 19. století působilo v Kladně na čtyřicet různých spolků. Byl to důsledek hospodářského rozvoje města, rychlého růstu dolů a hutí, které přiváděly do Kladna další obyvatele, a také doklad toho, že s rozvojem průmyslu byl spojen i rozkvět kulturního a společenského života. Řada spolků měla své knihovny, avšak nedokonale vybavené a přístupné většinou jen členům spolku. A tak právě od zástupců těchto spolků a některých jednotlivců vzešel návrh na zřízení lidové knihovny.

Za iniciátory této myšlenky bývají považováni mladý učitel František Náprstek, později známý pod pseudonymem Jiří Ruda jako autor sociální poezie a prózy, a student lékařství Jaroslav Distl, který se rovněž věnoval literatuře a publicistice. Ale v ustavujícím komitétu, který se v dubnu 1896 obrátil na kladenské obecní zastupitelstvo s žádostí o finanční příspěvek a místnost pro knihovnu, byla zastoupena i řada vážených osob tehdejší kladenské společnosti, jako byli odborný učitel, publicista a překladatel Jan Mrazík, praktický lékař, předseda Národní jednoty severočeské a člen řady kladenských spolků MUDr. Ignác Hajn, starosta Sokola Gustav Pelly, knihař a první kladenský nakladatel, zástupce spolků Přemysl a Žďár Emanuel Vybulka a mnozí další. Kladenská obec věnovala 300 zlatých, ale knihovna nakonec vznikla výhradně jako spolková pod názvem *Lidová knihovna na Kladně*. Ustavující valná hromada se konala 22. května 1897. Z příspěvků členů a města byl vytvořen základní kapitál, z něhož byly po pečlivém výběru zakoupeny knihy a nejnutnější nábytek. V neděli 5. září 1897 byla knihovna otevřena v jedné místnosti tehdy nově postavené sokolovny.

Již v roce 1899 se podařilo spolku získat pro knihovnu větší prostory v Občanské záložně (dnes budova Státního okresního archivu) a v roce 1901 ji převedl městu, které jí mělo zabezpečit jistější existenci. O činnosti a využívání *Obecní knihovny královského horního města Kladna* svědčí pravidelná „hlášení“ v kladenském tisku, jako například tato výroční zpráva ze září 1905: „...seznam knih rozdělen do 14 oborů a čítá úhrnem 2156 děl o 2594 svazcích – z toho počtu vydáno 7888 vypůjčovatelům 15750 knih... U čtenářů těšil se největší oblibě román K. Světlé Kříž u potoka, který byl zapůjčen 42 krát.“

Zpočátku stačil na provoz knihovny jeden dobrovolný knihovník, od roku 1909 zastávali tuto funkci dva a v roce 1922 byl přijat první vyškolený odborník, absolvent Státní knihovnické školy v Praze František Sajfert. Jak ukládal zákon o veřejných knihovnách obecních z roku 1919, byla následně ustavena také knihovní rada, která měla za úkol dohlížet na financování, rozhodovat o nákupu a vyřazování knih a stanovovat pravidla pro jejich půjčování. Činnost rady však přesahovala i do dalších oblastí kulturního života v městě. Mezi jejími členy se postupně vystřídal některé známé kladenské osobnosti – učitel a spisovatel Jan Hostáň, ředitel

učitelského ústavu v Kladně František Kleiner, profesor kladenské reálky a pozdější literární vědec Josef Šofferle Kvapil a další.

V roce 1928 se knihovna přestěhovala do přízemí kladenského zámku a roku 1954 do bývalého Okresního domu, secesní budovy z počátku 20. století na rohu ulice Generála Klapálka, kde sídlí dosud. Za 2. světové války, se vznikem Velkého Kladna, k ní byly připojeny knihovny v Kročehlavech, Dubí a Rozdělově. Na začátku 50. let se stala knihovnou okresní, v 60. letech krajskou a v letech 1983 až 2001 ji čtenáři znali jako *Státní vědeckou knihovnu*, jež byla od roku 1991 zřizována Ministerstvem kultury ČR. Nyní je jejím zřizovatelem Středočeský kraj a pod názvem *Středočeská vědecká knihovna v Kladně* patří mezi čtrnáct českých krajských knihoven. Krátce po ustavení Středočeské vědecké knihovny byla v Kladně na přelomu let 2002 a 2003 zřízena *Městská knihovna Kladno* se sídlem v Kokosu na Sítně a s pobočkami, které převzala od krajské knihovny.

Středočeská vědecká knihovna v Kladně nezapomíná na své kladenské kořeny, ani na poslání, jež měla jako kulturní instituce v průmyslovém městě. Dosvědčuje to například publikace *Nakladatelské Kladno: z dějin kladenské knižní kultury*, kterou vydala u příležitosti 110. výročí vzniku.

Jiří Mika, Středočeská vědecká knihovna v Kladně

Literatura:

Padesát let Městské veřejné knihovny na Kladně. Kladno: Knihovní rada Městské veřejné knihovny, 1948. 97 s.

Sto let veřejné knihovny v Kladně. Kladno: Státní vědecká knihovna Kladno, 1997. 48 s.

Výroční zpráva obecní knihovny. Svoboda. 1905, roč. 15, č. 75 (17.9.), s. 2

ZACH, Aleš. Nakladatelské Kladno: z dějin kladenské knižní kultury. Kladno: Středočeská vědecká knihovna v Kladně, 2007. 180 s.

Knihovna v kladenském zámku (1928 -1954), z archivu Středočeské vědecké knihovny

Knihovna v kladenském zámku (1928 -1954), z archivu Středočeské vědecké knihovny

Největší důl nejstaršího důlního podniku na Kladensku

Jáma František Josef /lidově Francšachta/, Prago I., jáma Antonín I. - dolu Zápotocký v Dubí u Kladna. Hornické hospodářství buštěhradského velkostatku dobývalo uhelné sloje na Kladensku od samého začátku dobývání v 70. letech 18. století v oblasti Vrapicka. V této oblasti sloje „vycházely“ na povrch a byly tedy nejsnáze dostupné. Při tomto dolování se postupovalo štolami, raženými do severního svahu Vrapického údolí, v tomto případě mluvíme o malodolech.

Teprve ve 20. letech 19. století se přecházelo na dolování ve větších hloubkách, kdy sloje byly otevírány svislými důlními jamami. Mohutný rozvoj vyhledávání a dobývání uhlí na Kladensku probíhal ve 40. letech 19. století a toto období bychom mohli nazvat „kutací hořečkou“. Tento rozvoj bývá někdy spojován se jménem Jana Váni. Tento horník odkryl uhelnou slaj v roce 1846 poblíž kladenského katastru pro společnost Václava Novotného a Antonína Vítka. Zaslouhou svého vrstevníka Pátera Josefa Mottla se stal proslulým „prvním“ nálezcem. „Buštěhradští“ na Vrapicku, ale již těžili uhlí 70 let, i když ne na území tehdejšího Kladna, ale dnešního.

V roce 1848 se staly "Buštěhradské doly" majetkem Excísaře Ferdinanda I., jinak posledního korunovaného českého krále Ferdinanda V. /Dobrotivého/. Tento se v tomto roce vzdal rakouského císařského trůnu ve prospěch svého synovce Františka Josefa I. Od té doby se doly nazývaly též nazývaly Císařské buštěhradské doly, někdy též Doly jeho excelence císaře Ferdinanda. Již v letech 1848- 50 byla vyhloubena jáma Marie - Anna /Na šestém/ u Dříně, pojmenovaná podle manželky excísaře. V roce 1849 bylo započato s hloubením první jámy Ferdinand ve Cvrčovicích, /někdy také podle průzkumné šachtíčky –„šurfu“- Na Prvním/. Pro nepříznivé podmínky s přítoky důlních vod byly jámy Ferdinand dokončeny až v roce 1875, shodou okolností ve stejném roce kdy excísař zemřel.

První velkodůl společnosti a patrně i na Kladensku nesl jméno František Josef, na počest rakouského císaře. Jáma byla situována, na jižním svahu vrchu Vysoký v Dubí, severně od drážního tělesa Buštěhradské dráhy, v jeho těsné blízkosti. Toto místo bylo zvoleno jako nejvhodnější k založení nového dolu. Potřebné pozemky byly vykoupeny již v roce 1863. Přípravné práce začaly v roce 1866 a s vlastním hloubením se začalo 1. května 1867, letos tomu bylo 140 let.

Nejdříve bylo předhloubeno 21 vídeňských sáhů t.j. 39,8 m. /Metrická soustava měř a vah byla v Rakousko-Uhersku zavedena až v roce 1876/. Jáma byla hloubena jako dvojdůl v mírně soudkovém tvaru, na tehdejší dobu v impozantním profilu o rozměrech 5 sáhů a 1 stopa x 1 sáh a 2 stopy t.j. 9,81 m x 2,53 m, šíře uprostřed byla 3,08 m. Vyzdění úvodní

části jámového komínu trvalo téměř 6 měsíců. Abnormálně velký jámový profil měřil 27,5 m², byl rozdělen příčkou na těžní a větrní oddělení.

Hloubení jámy bylo potom usnadněno tím, že přítoky důlních vod byly svedeny vrtem do předražného překopu od dolu Prokop v Dubí. V létě 1871 byla do tohoto překopu v hloubce 236 m dohloubena jáma a založeno první patro. Toto spojení sloužilo i po ukončení těžby dolu Prokop /1888/ až do roku 1904 pro větrání Západního pole dolu František Josef. Druhé patro bylo založeno v hloubce 262,4 m a třetí v hloubce 302,7 m, na které byla dohloubena jáma v roce 1872. V roce 1873 byla zahájena těžba. Jáma se postupně stala hlavním dolem Císařských buštěhradských dolů. Po smrti excisaře v roce 1875 přešly doly do majetku císařského dvora.

11. března 1882 byly doly prodány Vysoce privilegované Společnosti buštěhradské dráhy, která tyto doly vedla již od počátku tohoto roku. V roce 1888 bylo na dole František Josef, tak i na sousedním dole Ferdinand, zavedeno Křížíkovo elektrické osvětlení obloukovými lampami, jako první na Kladensku. V roce 1885 bylo pokračováno na úrovni II. patra ve spojení s dolem Ferdinand. Jáma František Josef byla v roce 1886 prohloubena na 4. patro v hloubce 353,1 m, s konečnou hloubkou 361,8 m. Když bylo v roce 1888 dokončeno překopní spojení s dolem Ferdinand byl v témže roce utlumen provoz dolu Prokop v Dubí.

V roce 1897 /110 let/ bylo zahájeno v areálu dolu hloubení nové jámy v kruhovém průřezu 4,4 m na hloubku 353 m, dostala jméno podle předsedy správní rady společnosti Tragy /JUDr. B. Tragy/. Jáma byla dohloubena v roce 1900. Tato větrní a vodní jáma tvořila s původní jamou František Josef jeden celek. Těžít se v ní začalo v roce 1901.

Počátkem 20. století došlo k rozkvětu dolu tak, že patřil mezi nejmodernější v Čechách. V letech 1913 - 1918 byla provedena celková rekonstrukce obou jam a celého povrchu. Jejím účelem bylo soustředit těžbu na jedinou jámu František Josef. V r. 1914 - 15 byla postavena nová strojovna těžních strojů a elektrická centrála. V těchto letech byl také vyražen spojovací překop k dolu Ferdinand na 4. patře. Tímto překopem byla od roku 1917 svedena těžba z dolového pole dolu Ferdinand ve Cvrčovicích. Ocelová těžní věž jámy Tragy byla 27 m vysoká. Atypická těžní věž jámy František Josef měla čtyři lanovnice v nestejných úrovních, z nichž nejvyšší střed lanovnice byl 29,08 m od ohloubně. Tato těžní věž byla výraznou a neopakovatelnou dominantou této části Kladenska.

Již v polovině roku 1918 prodala Společnost buštěhradské dráhy doly Pražské úvěrní bance. Po ukončení 1. světové války přejmenovala tato doly na Pragodoly; Důl František Josef - Prago I.; důl Ferdinand - Prago II. a jáma Tragy na Prago III.

V prosince roku 1939 došlo k vytvoření firmy Buštěhradské kamenouhelné doly „Prago“ a.s. v Dubí u Kladna. V prosinci 1941 byla vytvořena nová Lánsko-rakovnická kamenouhelná společnost, kam patřil i důl Prago a tato měla ředitelství v Lánech.

Problém dolu „Prago“ byl v nedostatečné kapacitě. Potřeba zvýšení těžby pro hutě vedla k otevření zbytkových zásob /pilířů v plné mocnosti/ bývalého dolu Marie - Antonie ve Vrapicích a dosud nedobývané základní sloje v prostoru bývalých dolů Václav, Marie - Antonie a Ludmila.

Za tím účelem byla již od roku 1940 zahájena výstavba jámy Prago IV. /lidově Dunderky/ hluboké 33,0 m o soudkovém profilu 4,3m x 2,85m, byla dokončena v roce 1943. V červenci 1941 bylo započato zmáhání zděné bývalé štoly Josef ve Vrapicích a vytvořen tak samostatný úsek Prago IV. Povrchová visutá lanovka byla vybudována až po válce v roce 1947. Po znárodnění v roce 1945 byl důl 8. května 1946 přejmenován na důl Zápotocký s jamami Antonín I. - Antonín IV. V poválečném období byl jediným dolem, který těžil ve větší míře Základní kladenskou sloj a třídil ji jako topnou směs pro kotelnu a elektrárnu Poldi, kam byla dopravována visutou lanovkou.

V letech 1960 - 1962 došlo k překopnímu spojení dolu Zápotocký /František Josef/ s dolem Gottwald III. /Ronna/ v Hnidousích. Později byl tento překop využíván k dopravě „podsítného“ z kvalitního uhlí dolu Ronna, k vylepšení kvality topné směsi ze Základní kladenské sloje.

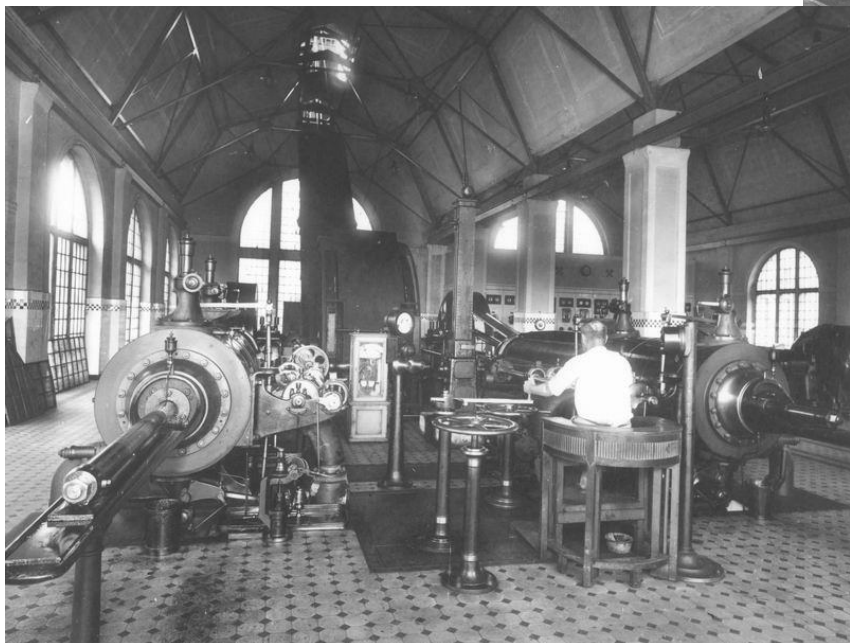
Úsek Antonín IV. byl uzavřen v útlumovém období v polovině 60. let minulého století. V roce 1990 došlo k ukončení těžby základního závodu a v roce 1992 byly obě jeho jámy zasypány.

Karel Melichar

Kladenské katedrály

Kladenské katedrály, tak bych označil objekty bývalého dolu František-Josef/Zápotocký v Dubí. Secesní budovy kotelny, destilace a strojoven byly opravdu navrženy ve stylu chrámové architektury. Jen se uvnitř neodehrával náboženský rituál, ale moderně pojaté mašinstické představení. Důl byl situován na umělé terasy svahu Vysoký u vlakového nádraží Kladno-Dubí. Původní podobu areálu spatříme již jen na archivních fotografiích. Nad jamou Tragy stála nízká zděná těžní budova nad níž se tyčila ocelová těžní věž. Těžní věž jámy František-Josef byla celá zděná a uvnitř se nacházela dřevěná hrázděná konstrukce. Fasáda stavby nevybočovala z tehdy oblíbeného klasicistního vzoru. Oblouková okna byla zvýrazněna zaklenutou římsou a vrcholový štít byl ve tvaru tympanonu. Každá z jam měla vlastní strojovnu. Zatímco František Josef měl strojovnu umístěnou na východ od těžní věže, strojovna jámy Tragy byla netradičně vystavěna až na zvýšené terase, takže osa bubny těžního stroje dosahovala zhruba do jedné třetiny výšky těžní věže. Protože jáma Tragy sloužila jen jako pomocná, ponechala si svoji podobu až do ukončení provozu šachty. Celému areálu dominovaly dva vysoké cihlové komíny, které byly později odstraněny. V letech 1912-1918 důl prošel poměrně složitou přestavbou. Rekonstrukce se dotkla v podstatě celého povrchu šachty. Znovu byly vystavěny nebo jen zvýšeny opěrné zdi. Byla zbořena kotelna a povrch nad jamou František Josef byl přestavěn úplně. Vysoký řád, lomené štíty, široká oblouková okna, hladce spárované bílé cihly, to byla nová podoba, která reprezentovala dolující společnost. Architekt bohužel zůstává v anonymitě, ale na budovách je jasně patrná modernita jejich pojetí. Žádné ornamenty, jen hladkost a čistota provedení. Monumentalita vyzní při vjezdu do areálu, kde se štíty všech technologicky důležitých objektů řadí vedle sebe a vytváří motiv čestného dvora.

Na první terasu byla, zřejmě pro její snadnou obslužnost, umístěna zcela nová a také nejvyšší budova kotelny s trojicí parotrubnatých kotlů od firmy Burkhardt a dvojicí kotlů Breittfeld- Daněk o celkové výhřevné ploše 1250m². Vytříděné uhlí a uhelný mour z třídičky mohl být lehce dopraven k násypce kotlů a stejně tak vyrobená pára mohla přirozeně stoupat do výše položených strojoven. Průměrně se spálilo asi 600q mouru o výhřevnosti cca 4.800 kal. Z celkové výroby páry v kotelně se spotřebovalo asi 43% pro těžní stroje a ostatní spotřeby závodu, 57% pro výrobu elektrické energie. Nákladnost stavby je patrná i na výzdobě interiéru. Kolik kotelen na tuhá paliva má ornamentálně vykachličkované podlahy a stěny? Kotelna na dole František-Josef takový luxus měla. Ostatně podlahy všech budov mají světlešedou barvu doplněnou černými terčíky. Stěny jsou z čistě bílých dlaždic ohraničeny černobílým šachovnicovým páskem. Obrovské secesní zděné kotle byly v loňském roce z kotelny odstraněny.

Důl František - Josef / Zápotočský v Kladně Dubí, archiv Hornického skanzenu Mayrau

Strojovna elektrárny a těžních strojů stojí přímo nad budovou kotelny. Haly mají lehkou ocelovou konstrukci střechy a stejně jako kotelna vysoká termální okna. Stropy jsou štukem rozděleny na čtvercová pole a do strojovny se vchází širokým schodištěm. Velkoryse navržené dvouhalí bylo v jižní části určeno pro dva parní stroje, umístěné v jedné ose a mohutné turbogenerátory od firmy AEG v části severní. Je zajímavé, že se do zcela nových prostor dostaly repasované parní těžní stroje z dolu Ferdinand, které pocházely od firmy PAS (opis nápisu- No= PRAGER MASCHINENBAU-ACTIEN GESELLSCHAFT vorm. RUSTON & COMP. PRAG 1898) a ne již v té době používané moderní elektrické. Parní stroj malého těžního oddělení byl od stejného výrobce a pocházel z roku 1914. Pozornost si zaslouží kachličková rozvodná stěna trafačky, která vyplňuje celou šíři severní haly. Přístup do trafostanice byl umožněn schodištěm vedeným v „kapliče“ na severní straně stavby. V roce 1933 vyrobily turbogenerátory podle udání 4,500.000 KWh. Denní výroba a spotřeba v pracovní dny byla asi 15 000 KWh. Systém proudu byl 3.150 V na generátorech, 3 fázový, 50 kmitů. Zajímavé jsou detaily původních dveří nebo orámování litinových podlahových krytů. Bohužel jsou budovy zjevně dlouhodobě neudržovány a na některých místech se propadá strop. Ztracenou technickou ojedinělostí byla atypická příhradová těžní věž, která měla své čtyři lanovice umístěné pod sebou. Výška těžní věže od ohlubně do středu nejvyššího lanového kotouče byla 29,08 metru. Těžní věž byla snesena v roce 1991.

Budova destilace, která sloužila k úpravě vody pro potřeby dolu, se trochu liší. Stavba je výrazně štíhlejší a její polovina je převýšena nad zděnou terasu. Přímo nad destilací se dodnes nacházejí hluboké nádrže k zachycení vody.

O něco mladší jsou projekty přestaveb budov truhlárny, dílen a bývalých koupelí pro dělníky. Vesměs přízemní stavby byly opět jednotně stylově řešeny: lícované struskové zdivo, štukové šambrány oken, stropní světlíky a rohové pilony, které převyšují stupňované římsy. Na žádné stavbě nebyly ve vrcholech štítů opomenuty symboly hornictví, zkřížená hornická kladívka.

V současné době patří objekty firmě Konstruktiva, která areál využívá k drobné výrobě a skladování. Škoda, že dosud chátrají velkoprostorové haly strojoven a kotelny, jejichž univerzálnost, železobetonová konstrukce, pojízdné jeřáby a snadná dostupnost k dalšímu využití přímo vybízí.

Tomáš Voldráb

Důl František - Josef / Zápotocký v Kladně Dubí, archiv Hornického skanzenu Mayrau

Důl František - Josef / Zápotocký v Kladně Dubí, současný stav, foto: T. Voldráb

Pluto před 26 lety

Dne 3. září jsme si připomenuli 26 let od tragického čtvrtěčního odpoledne, kdy při výbuchu uhelného prachu a následném požáru na Dole Pluto II v Louce u Litvínova zahynulo 65 horníků. Jednalo se o jednu z největších katastrof v naší republice ve dvacátém století, při níž kromě ztráty lidských životů a zranění horníků došlo i ke značným hmotným škodám na zařízení dolu a nákladech na likvidaci havárie.

Na Dole Pluto bylo v minulosti zaznamenáno několik důlních nehod, z nichž událost z roku 1881 byla nejtragičtější. Již čtyři roky po zahájení provozu dolu v roce 1888 zde došlo k výbuchu uhelného prachu, při kterém zahynuli čtyři horníci a dalších pět osob bylo zraněno. V roce 1894 při výbuchu požárních zplodin zahynulo celkem 19 horníků. Likvidace této mimořádné události je zajímavá tím, že při likvidaci havárie byly poprvé v severočeském revíru použity hadicové dýchací přístroje, což byly inženýrem Mauerhoferem zdokonalené přístroje Mayerovy napojené na přívod vzduchu z povrchu od kompresorů. Z dalších mimořádných událostí, ke kterým došlo na Dole Pluto, je třeba jmenovat explozi z roku 1900, při které zahynulo 18 horníků, událost z roku 1920 se čtyřmi oběťmi a jedním zraněným a hromadnou otravu oxidem uhelnatým z roku 1931, při které zahynuli 2 horníci a jeden byl těžce přiotráven.

Dobývací prostor dolu se nacházel na katastrálním území obcí Louka, Horní a Dolní Litvínov, Lom, Růžodol a Mariánské Radčice a jeho rozloha činila 804 ha. Důl sousedil s Doly Julius III, Vítězný únor, Koh-i-noor a S. K. Neuman. Mocnost uhelné sloje zde kolísala v rozmezí od 24 do 30 m a členila se na svrchní, střední a spodní lávku. Uhlí bylo značně náchylné k samovznícení, z hlediska výskytu plynů byl důl zařazen jako důl neplnující a stejně jako ostatní doly v revíru byl i Důl Pluto zařazen jako nebezpečný výbuchem uhelného prachu. Jak již bylo výše uvedeno, s těžbou na dole bylo započato v roce 1888 a v padesátých letech dvacátého století byl důl modernizován a těžba byla převedena na nově vybudovanou jámu Pluto II. Těžbu v roce 1981 zajišťovalo 8 komorových porubů a 4 až 5 ražených chodeb. Důl dobýval ve dvou komorových lávkách, těžbu zajišťovaly dva těžební úseky označené jako úsek I a IV. První komorová lávka se nacházela přibližně 10 až 14 m pod vrchním jílovým proplástkem, druhá komorová lávka se nacházela asi 21 m pod stropem hlavní sloje. V některých případech bylo nutno lokalizovat porubní základny tak, aby nedocházelo ke styku se starými důlními díly.

V roce 1981 měl Důl Pluto dvě vtažné jámy (Pluto II a jámu B) a jednu jámu výdušnou, označenou jako výdušná jáma č. 5, na které byly umístěny dva hlavní důlní ventilátory, z nichž jeden sloužil jako záložní. Další jáma byla v rekonstrukci. Důl Pluto tvořil jednu větrní oblast, která byla rozdělena do tří samostatných větrních oddělení. První samostatné větrní oddělení bylo tvořeno důlními díly 1. a 2. lávky IV. úseku, druhé díly 1. a 2. lávky I. úseku a třetí tvořil sklad thavin. Pro zlepšení mikroklimatických

podmínek byly do větrní sítě zařazeny čtyři výpomocné ventilátory a chladič důlních větrů.

V kritický den byly v ranní směně v I. úseku obsazeny čtyři komorové poruby (jeden v 1. lávce a tři ve 2. lávce) a tři přípravná pracoviště – ražba chodeb, ve IV. úseku byly obsazeny dva komorové poruby v 1. lávce a dva ve 2. lávce a dvě přípravná pracoviště. Stejná pracoviště měla být obsazena i v odpolední směně. V odpolední směně bylo v I. úseku zaměstnáno 31 pracovníků, ve IV. úseku 60 pracovníků. Dále bylo v odpolední směně obsazeno pracoviště Báňských staveb na spojovacím překopu s Dolem Koh-i-noor, obsluha těžní jámy, důlní doprava, dílna a čerpací stanice. Na těchto pracovištích bylo zaměstnáno celkem 14 pracovníků a dalších 14 pracovníků (báňských záchranářů HBZS Most a ZBZS Dolu Pluto) pracovalo na zmáhání záparu v komorovém porubu 4112/4118 (tzv. křížová chodba). Tento zápar vznikl dne 1. 9. 1981 a byl likvidován přímým zásahem se střídavými úspěchy a proto bylo v ranní směně dne 3. 9. nařízeno prostorové uzavření porubu. Kromě výše uvedeného záparu byly tento den zaznamenány ještě tři další zápary, které byly likvidovány přímým zásahem.

V 15.33 se na povrchu Dolu Pluto II ozval silný výbuch a nad těžní věží se objevil sloup zvířeného uhelného prachu asi 15m vysoký. Po tomto prvotním výbuchu následovaly další tři těsně po sobě jdoucí výbuchy a současně bylo cítit zachvění země. Výbuch způsobil poškození těžní věže jámy Pluto II, ohloubně a ventilátorů na výdušné jámě č. 5 a přerušil veškeré spojení s dolem. Později bylo zjištěno, že v dole byl poškozen důlní požární vodovod, dopravní zařízení a některé důlní objekty. Jediným spojením dolu s povrchem zůstala jáma B původního závodu Pluto, která byla vybavena parním těžním strojem.

První pokus o odvolání osádky z dolu byl učiněn necelou minutu po výbuchu, avšak bezvýsledně, neboť veškeré spojení s dolem bylo přerušeno. V provozu zůstalo pouze telefonní spojení dispečinku s ohloubní těžní jámy Pluto II.. Současně byla povolána plná hotovost báňských záchranářů HBZS Most a rychlá služba lékařské první pomoci. První četa báňských záchranářů sfárala jamou B již v 16.05 a jejím úkolem byla pomoc postiženým a zjištění stavu důlních děl a zařízení dolu. V 16.15 se z náraziště jámy B ozvalo prvních 16 zachráněným horníkům, kteří se vlastními silami zachránili z děl I. Úseku. Do 16.50 z dolu vyfáralo celkem 39 pracovníků a byl vynesena první mrtvý horník. Podle výpovědí horníků, kteří nehodu přežili (šlo především o horníky, kteří byli zaměstnáni na pracovištích I. úseku a na spojovacím překopu Pluto – Koh-i-noor), byly projevy exploze v dole různé a byly ovlivněny vzdáleností důlních děl od místa exploze, zalomením důlních děl, přirozenou vlhkostí uhelného pilíře apod.

Druhá posílená četa báňských záchranářů sjela do dolu v 16.45 a společně s první četou postupovaly směrem do IV. úseku kde mezi 17.20 až 17.30 likvidovali za pomoci ručních hasicích přístrojů stropní oheň.

Důl Pluto, archiv autora

Během dalších průzkumných prací v důlních dílech IV. úseku postupně záchranáři našli těla 13 horníků. Po ukončení průzkumu se obě čety vrátily k jámě B a v 19.32 vyjely na povrch. Třetí četa záchranářů, která sfárala v 18.00 hodin, našla přibližně v 19.45 jednoho přeživšího horníka a ve 20.15 se zraněným vyjela na povrch. Další záchranářské čety fáraly po vyhodnocení prvních průzkumů a na záchraně práce bylo v průběhu dne nasazeno celkem 31 záchranářských čet a dalších 18 čet fáralo v ranní směně dne 4. 9. 1981. V průběhu prvních záchranářských průzkumů bylo nalezeno celkem 39 obětí a po vyhodnocení situace bylo zjištěno, že do konce ranní směny 4. 9. 1981 bude možné z dolu vyvézt 24 obětí. Do konce ranní směny bylo z dolu vyproštěno celkem 26 obětí. Záchraně práce byly značně ztíženy destrukcemi důlní výztuže, strojního zařízení a místními závaly. V důsledku poškození důlních ventilátorů byl důl bez umělého větrání a zjištěné požáry bylo možno likvidovat pouze s použitím ručních hasicích přístrojů, neboť důlní požární vodovod byl rovněž poškozen. Po vyhodnocení situace bylo rozhodnuto o prostorovém uzavření oblasti IV. úseku hrázemi a v této době již nebyly předpoklady pro přežití pracovníků, kteří v této oblasti před nehodou pracovali. V průběhu stavby hrází bylo nalezeno tělo dalšího postiženého. V uzavřené oblasti zůstalo tedy celkem 38 postižených. Po uzavření celé oblasti IV. úseku byly jednotlivé etapy vyprošťovacích prací

plánovány jako plánované nehavarijní zásahy a schváleny Obvodním báňským úřadem v Mostě. Uzavřený okruh důlních děl byl postupně zmenšován vybudováním dalších hrází. Při otvirce požářiště a vyprošťování obětí bylo použito dusíku a oxidu uhličitého pro inertizaci ovzduší a snížení teploty prostředí. Poslední postižený byl vyproštěn 11. 12. 1981. Likvidační práce tím však nebyly ukončeny, dále pokračovalo zmáhání důlních děl a instalace zařízení. Likvidační práce byly ukončeny v lednu 1982. O náročnosti likvidačních prací svědčí i údaje v tabulkách č. 1 až 3.

Tabulka č. 1 – První zásahy

Datum	Počet čet v zásahu	Počet odpracovaných hodin	
		v dýchacím přístroji	celkem
3.9.1981	31	583	3 280
4.9.1981	37	818	4 235
5.9.1981	39	485	3 605

Tabulka č. 2 – Likvidace a sanace

Měsíc	Počet záchranářů v zásahu	Počet odpracovaných hodin v dýchacím přístroji	Počet odpracovaných směn
září 1981	479	5985	3482
říjen	289	3904	1908
listopad	239	2133	1447
prosinec	203	926	1074
leden 1982	88	645	513
celkem	1 298	13 593	8 424

Tabulka č. 3 – Inertizace

Měsíc	Spotřeba N ₂ (m ³)	Spotřeba CO ₂ (m ³)
září 1981	80 940	11 462
říjen	76 080	13 776
listopad	9 380	4 334
prosinec	48 240	1 100
leden 1982	24 790	1 881
celkem	239 430	32 553

S vyšetřováním příčin a okolnostmi vzniku havárie bylo započato již v průběhu likvidačních prací. Za tímto účelem byla sestavena vyšetřovací komise skládající se z odborníků a znalců, zástupců státní báňské správy, zástupců orgánů činných v trestném řízení; práce ve vyšetřovací komisi se zúčastnili i zástupci výzkumných ústavů a vysokých škol. V průběhu vyšetřování komise zjišťovala stav důlních děl a zařízení v dole po výbuchu, pořídila rozsáhlou fotodokumentaci, prováděla vyšetřovací pokusy a postupně všechny poznatky a zjištění vyhodnocovala. V souvislosti s podezřením na spáchání trestného činu z nedbalosti bylo krajskou prokuraturou vyšetřováno 11 osob. Trestní stíhání bylo pro nedostatek důkazů proti obviněným osobám zastaveno v září 1988. Na základě výsledků vyšetřování havárie byla přijata řada preventivních opatření, která měla za úkol na uhelných dolech eliminovat možnost vzniku podobné mimořádné události.

S okolnostmi vzniku výbuchu a s výsledky vyšetřování seznámíme čtenáře v příštím čísle Hornického zpravodaje.

Ing. Vlastimil Neliba

Literatura: Hájek L., Vzpomínka na Pluto, časopis Záchranář 10/1991

Nová Hlavní báňská záchranná stanice v Praze

Od 1. ledna 2006 působí nová Hlavní báňská záchranná stanice (HBZS) specializovaná na podzemní stavby. Co přineslo zřízení této HBZS do organizace báňské záchranné služby v České republice? Proč vzniká nová báňská záchranná stanice v době celkového útlumu hornictví a co se od této stanice očekává, se pokusíme nastínit v následujícím článku.

Historie báňské záchranné služby

Báňská záchranná služba má na území České republiky již velmi dlouhou tradici, která sahá až do sedmdesátých let devatenáctého století. Přestože se člověk pokoušel využívat nerostné bohatství prakticky od doby, kdy použil první pěstní klín, cílená těžba nerostů se výrazně rozvíjela od čtrnáctého století. Není bez zajímavosti, že již v té době byly české země centrem hornictví v tehdejší Evropě. Nebývalý rozmach však hornictví zaznamenal po roce 1800. Po celou dobu je hornictví neustálý boj člověka s nástrahami přírody a jeho historie je lemována ztrátami na majetku, zdraví, ale především i na lidských životech.

Rostoucí opovážlivost lidského rodu byla přírodou krutě trestána a horníci často platili za své chyby tím nejcennějším, svými životy. V té době se zrodila pověstná hornická solidarita a snaha pomoci kamarádovi v době nouze. Na tyto kořeny pak navázal zcela nový obor hornického podnikání – báňské záchranářství, které se specializovalo na neobvyklé a extrémní podmínky hornictví.

První cílené pokusy v oblasti báňského záchranářství se datují do druhé poloviny devatenáctého století, za rok organizované a předpisem nařízené báňské záchranné služby se však považuje rok 1897. Nařízením c.k. Báňského hejtmanství č. 692 z 6. dubna 1987 byla stanovena opatření na ochranu postižených a majetku na dolech ostravsko - karvinského černouhelného revíru. Jeho součástí bylo i zřízení záchranné stanice.

Další rozvoj báňských záchranných stanic byl ve dvacátém století vázán především na význačné uhelné a rudné revíry a logicky s jejich útlumem a likvidací došlo i na omezení a likvidaci báňských záchranných stanic.

V konci roku 2002 byla ukončena těžba i na kladenských dolech a po více jak devadesáti letech tak zanikla i báňská záchranná služba tohoto revíru, která v minulosti zajišťovala pomoc při nehodách v podzemí i na území hlavního města Prahy.

Na počátku roku 2003 tak zůstaly na území naší republiky tři Hlavní báňské záchranné stanice, a to HBZS Ostrava, Most a Hodonín.

Přestože hlubinné doly s výjimkou ostravsko – karvinského revíru již byly vesměs uzavřeny nebo jsou těsně před likvidací a zdálo by se tudíž, že činností prováděných v podzemí ubývá, ve velkých aglomeracích je opak pravdou. Hustota povrchové zástavby je v těchto místech velmi vysoká a ne

vždy je možné tíživou dopravní situací, rekonstrukci dožívajících inženýrských sítí i budování nových řešit prostředky pozemního stavitelství. Pak nastupuje ke slovu činnost prováděná hornickým způsobem. To se dnes týká především Prahy, ale v blízké budoucnosti se tomuto problému nevyhne žádné z větších měst.

Jen havárií vodovodů, způsobené v letošní zimě mrazy a stavem těchto sítí, bylo na území Prahy několik desítek. Podzemí města je protkáno sítí kanalizačních a vodovodních potrubí pocházejících často i z konce devatenáctého století. Narůstající složitost silniční dopravy je řešena zahlubováním pod úroveň terénu a jen na území Prahy jsou v současné době připravovány nebo raženy tři silniční tunely. Rozvoj další výstavby je často závislý na provedení inženýrských sítí a klasickými výkopy nelze tyto sítě realizovat bez výrazného omezení kvality životního prostředí v dané lokalitě. Tíživá situace s parkovacími místy se rovněž řeší přesunem těchto míst do podzemí.

Většina těchto prací pak probíhá pod stávající zástavbou. Z toho vyplývají rizika, která si už v minulosti několikrát vyžádala svou daň. Při těchto nehodách častokrát zasahovala i báňská záchranná služba kladenského revíru. Namátkou lze uvést některé zříčené nebo pádem ohrožené objekty, např. v Chotkově ulici, v budově Státní plánovací komise na nábrežní kpt. Jaroše poničené výbuchem plynu apod.

Další z velkých nehod na území Prahy byl požár při ražbě Strahovského tunelu v únoru 1992, jehož likvidace probíhala déle než čtyři dny.

Zřízení BZS v Praze

Z výše popsaných důvodů rozhodl Český báňský úřad v Praze rozhodnutím č. 2242/03 ze dne 11. 8. 2003 o tom, že podzemní stavby na území hlavního města jsou z hlediska bezpečnosti a rizika vzniku mimořádných událostí, vzhledem k nejbližší báňské záchranné stanici se stálou pohotovostí, nedostatečně zajištěny a nařídil organizacím s rozhodujícím podílem podzemních staveb v Praze, tj. akciovým společnostem Metrostav, Subterra a Energie – stavební a báňská, zřídit pro zajištění báňské záchranné služby na svých stavbách Závodní báňské záchranné stanice.

Po společné dohodě těchto organizací zřídila Energie – stavební a báňská a.s. jedinou ZBZS, která zajišťovala tuto službu i pro ostatní dotčené organizace. V průběhu následujících let byla ZBZS Praha pověřena zajišťováním báňské záchranné služby i na pracovištích dalších organizací, provádějících činnost hornickým způsobem na území Prahy, pokud jim Český báňský úřad tuto povinnost, vzhledem k podmínkám vedení stavby, nařídil. Na pracovištích organizací Energie – stavební a báňská a.s., Metrostav a.s. a Subterra a.s. pak tuto službu zajišťovala ZBZS Praha na území celé republiky.

Ilustrační foto, archiv HBZS Praha

vznedem ke specifickým podmínkám činnosti, vybavení a dostupnosti staveb i technicko – geologickému uložení těchto děl vznikla nová specializace báňského záchranářství. Podmínky vedení děl v relativně malé hloubce pod terénem, velmi často pod zástavbou, dopravními komunikacemi a proplétajícími se změtí kabelů a potrubí se výrazně liší od děl, na nichž byla báňská záchranná služba dosud primárně zajišťována, ať již se jedná o hlubinné uhelné nebo rudné doly, povrchové velkolomy nebo dobývání ropa a plynu.

Bezpečnostní rizika dnešní doby, tj. terorismus v podzemních provozech v hustě zalidněných aglomeracích (Tokio, Madrid, Londýn) byl dalším důvodem ke zřízení služby specializované na likvidaci nehod v uzavřených, obtížně přístupných prostorách, v nichž není možné efektivně provádět zásah s běžnou výbavou hasičských sborů, tj. se vzduchovými dýchacími přístroji.

Vznik HBZS Praha

Popsaná situace zapříčinila několik jednání, jejichž logickým vyústěním, byla transformace ZBZS Praha na Hlavní báňskou záchrannou stanici Praha s celorepublikovou působností a se specializací na podzemí stavby. Na Český báňský úřad se obrátil generální ředitel HZS ČR a náměstek ministra vnitra s upozorněním na bezpečnostní problémy, týkající se zajištění odborného dozoru provozovaných podzemních staveb.

ČBÚ vypracoval zprávu „Bezpečnost podzemních staveb“, která byla projednána Výborem pro civilní a nouzové plánování a následně Bezpečnostní radou státu. Ta uložila ministru průmyslu a obchodu ve spolupráci s předsedou Českého báňského úřadu:

1. vypracovat návrh novely zákona č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 61/1988 Sb.“), upravující zabezpečení státního odborného dozoru při provozu podzemních staveb a objektů a předložit jej na schůzi vlády České republiky v termínu do 31. března 2006
2. předložit návrh zabezpečení báňské záchranné služby pro provozované podzemní stavby a objekty na schůzi Bezpečnostní rady státu v termínu do 31. prosince 2005
3. předložit zprávu o stavu podzemních staveb a objektů na území České republiky na schůzi Bezpečnostní rady státu v termínu do jednoho roku po nabytí účinnosti novely zákona č. 61/1988 Sb.

Z těchto důvodů Český báňský úřad v Praze následně vydal rozhodnutí, jímž organizaci Energie – stavební a báňská a.s. uložil zřídit od 1.1.2006 transformaci stávající ZBZS Praha hlavní báňskou záchrannou stanicí. V prosinci 2005 provedl ČBÚ specializovanou prověrku v prostorách ZBZS a konstatoval, že podmínky rozhodnutí byly splněny.

Činnost HBZS Praha

HBZS Praha sídlí v Motole v dojezdové vzdálenosti k fakultní nemocnici. V prostorách HBZS je udržovaná nepřetržitá pohotovost jedné pětičlenné záchranné čety, velitele báňských záchranných sborů a mechanika – záchranaře. Ve stejném složení je udržovaná domácí pohotovost, resp. pohotovost na určeném místě, která, v případě výjezdu pohotovostní čety, neprodleně doplňuje obsazení stanice. Zásahové vozidlo pro dopravu čety a materiálu k místu nehody je trvale vybaveno pro likvidaci předpokládaných druhů nehod, tj. zejména na zásahy v nedýchatelném ovzduší. Další materiál je připraven k naložení do vozidla v havarijním skladu a na havarijní skládce.

V záchranném sboru HBZS Praha je 29 profesionálních záchrannářů a 15 dobrovolných záchrannářů, včetně tří záchrannářů lékařů. HBZS Praha metodicky řídí Závodní báňskou záchrannou stanicí Odolov, která v bývalém východočeském uhelném revíru zajišťuje likvidaci pozůstatků hornické činnosti.

Mimo vlastní zásahovou činnost provádí HBZS Praha především preventivní a kontrolní činnost na pracovištích, která musí být, z rozhodnutí ČBÚ, při výkonu své činnosti báňskou záchrannou službou zajištěna. Dále HBZS Praha zajišťuje práce v rizikových a ztížených podmínkách a práce se specializovaným zařízením. Zejména se jedná o průzkumy a dokumentaci různých prostor v nichž lze předpokládat zdraví škodlivé prostředí. V těchto prostorech je pak možné zajistit i případnou asanaci, vyčištění či jejich zpřístupnění.

V současnosti provádí HBZS Praha svou preventivní, kontrolní a zásahovou činnost především na podzemních stavbách. Uvedené stavby přestávají podléhat dozoru HBZS obvykle ve chvíli ukončení hloubení, ražeb apod. V budoucnu se předpokládá rozšíření působnosti HBZS Praha i na provozované podzemní stavby a objekty v souladu s výše zmiňovaným usnesením č. 61 Bezpečnostní rady státu. Rozsah těchto děl bude záviset na posouzení jejich stavu a rizik jejich provozování Státní báňskou správou.

Přestože báňská záchranná služba vznikala jako nástroj na likvidaci mimořádných událostí a pomoci postiženým, a teprve následně začala plnit funkce preventivní a kontrolní, lze si jen přát, aby se činnost HBZS Praha omezovala jen na tyto práce a vlastních havarijních zásahů bylo co nejméně.

Ing. Vlastimil Modroch, HBZS Praha a.s.

Zvláštní způsob trhacích prací, rozpojování základek důlními střelami.

Ve své době, kdy se začaly na těžebních závodech Československého Uranového průmyslu pro pokles kovnatosti rud ve velkém odtěžovat aktivní základky dobývek, bylo třeba zajistit nový bezpečný způsob jejich rozpojování.

Například jen na dole Bytíz u Příbrami bylo na žilném uzlu Bt 4 mezi povrchem a 15. patrem vypuštěno přes 2 759 000 metrů kubických aktivních základek při zisku 667 300 Kg uranu. Zde se používala metoda příložených náloží z důlních trhavin, umístěných na dlouhých latích opřeny na místě odstřelu. Jednalo se o jednoduchou, leč z hlediska bezpečnosti práce velmi nebezpečnou metodu otrášené trhací práce.

Proto v roce 1961 zavádí Klíma a Jenčovský otrášené trhací práce za pomoci příložených náloží, vystřelovaných z upravených ručních protitankových zbraní P 27.

Tento upravený typ „pancéřovek“ se používal v resortu ČSÚP, například v dolech na Příbrami a na Rožné. Nedošlo však k jeho výraznějšímu rozšíření. Úprava zbraně spočívala v náhradě trhací náplně z hexogenu levnějším Permonexem V 19, uzpůsobení vlastní hlavně pro elektrický odpal a přivaření upínek pro kotvení zbraně k pevné podložce.

Metoda byla povolena rozhodnutím Ústředního báňského úřadu č.j. 10-Z-1963, odbor III.-Z pro resort Ústřední správy výzkumu a těžby radioaktivních surovin /ÚSVTRS/.

Důlní střela po úpravě je nadkaliberní náboj, stabilizovaný za letu čelní plochou střely. Hlavice střely má osovou iniciaci náplně důlních sypkých trhavin o hmotnosti 2,5 kg. Střelba je možná v rozsahu od 90 stupňů vzhůru až 90 stupňů dolů. V případě střelby šikmo dolů bylo třeba upevnit střelu pomocí provázku proti vypadnutí z hlavně. Za hlavní je při výstřelu ohrožený prostor o vrcholovém úhlu 60 stupňů, úlomky nábojnice odlétávají až do vzdálenosti 50 m. Autory uvedená přesnost střelby: na vzdálenost 50 metrů je možno zasáhnout cíl o velikosti 50krát 50 cm. Minimální délka střelby je 8 metrů z důvodu úplného odjištění zapalovače až po této vzdálenosti letu střely od hlavně. Při dopadu na cíl dochází k nápichu zapalovače, který prostřednictvím rozbušky č. 8 roznítí nálož trhavin. Při výstřelu nedochází k pohybům hlavně, protože je zde využito principu bezzákluzového děla. Vlastní výstřel je proveden odpalem prachové hnací náplně /nábojky/ elektrickým palníkem. V případě selhávky nárazového zapalovače / zapalovač je funkční při dopadu střely pod maximálním úhlem 30 stupňů, pak je necitlivý/ se střela obvykle natolik rozbije, že se veškerá trhavina rozsype a není již co zneškodňovat. V případě ničení zbytků střely se použije příložené nálože patřičné velikosti. Při použití se mohly vyskytnout některé vady například „krátká rána“, způsobená chybnou laborací množství

hnací prachové náplně do nábojky. Životnost hlavní uvádí výrobce při správném uložení 15 let. Na nábojky dával záruku 5-10 let dle použitého materiálu.

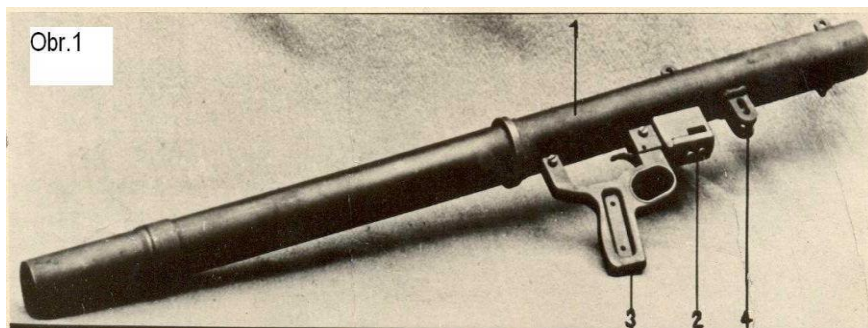
V instrukcích ÚSVTRS pro používání důlních střel je uvedeno mnoho zajímavých nařízení, poplatných své době. Článek 17 o úschově hlavní říká: „Protože jde o zařízení, jehož zneužití by mohlo způsobit veliké národohospodářské ztráty, musí být všechny součásti, nutné k provedení střelby ukládány tak, aby k nim neměli přístup nepovolané osoby....hlavně mohou být uschovány na povrchu pouze v místnostech se zamřížovanými okny a s dveřmi se dvěma bezpečnostními zámky, pokud možno v plechové uzamykatelné skříni..... závody smějí odebírat nábojky z místa trvalého uložení pouze v množství týdenní spotřeby.....ve výdejním skladu smí být uložen nejvýše jeden truhlík, tj. 12 nábojek a to pouze po dobu, kdy se na dole provádí střelba.“ Poškozené hlavně se ničily podle článku 50 instrukcí ÚSVTRS „rozbitím pod bucharem za přítomnosti zástupce okresního oddělení VB“

Novější varianta této metody je schválena pod názvem „Perforátor“ o označení P 13/1, P 13/2 a P 13/3. Hmotnost nálože je dle typu od 9,7 po 13 Kg. Zařízení však pracuje na jiném principu, a to na principu projektilu, vystřeleného vysokou rychlostí výbuchem trhavinové náplně. Jako hnací náplně je použito Semtexu 1A, případně litého tritolu s hexogenem v poměru 50/50. Projektil je tvořen zdeformovaným materiálem kovové kumulativní vložky. Při výbuchu trhavinové nálože dochází k vyražení vložky v ose nálože, k její postupné deformaci do tvaru projektilu a vystřelení na místo určení. Optimální rychlost střely je zajištěna při poměru hmotnosti trhaviny a hmotnosti vložky v hodnotě 4:7. Materiál vložky je v případě typů P 13/1 a 2 slitina Al+Mg, u typu P 13/3 je použito oceli. Vlastní tvar nálože je válec o průměru 260 mm a délce 220 mm u typu P 13/3 a průměr 180 mm a délce 220 mm u typu P 13/1. Odpal je elektrický, pomocí rozbušky č. 8 zasunuté do trhavinové masy. Celé zařízení je upevněno na stojanu, ze kterého se provádí míření. Nevýhodou je totální destrukce v okolí odpalu vlivem rázové vlny.

Krátce se u nás zkoušela i obdobná střela finské firmy OY SICA AB, konkrétně v provozu Rudné doly Zlaté Hory, kde se spolu s „Perforátorem“ poměrně osvědčila pro rozpojování „zamrzlé“ rubaniny v sýpech. Širšímu rozšíření zabránila vysoká pořizovací cena.

V. Pravda, Metrostav a.s.

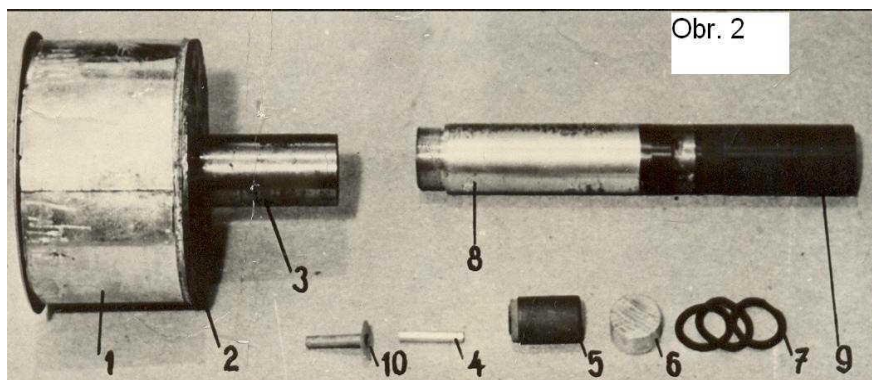
Zdroj: směrnice ČSÚP

Obr.1

Obrázek 1:

- 1.....hlaveň
- 2.....šrouby pro upevnění roznětného vedení
- 3.....kostra spouště
- 4.....upínky pro upevnění hlavně

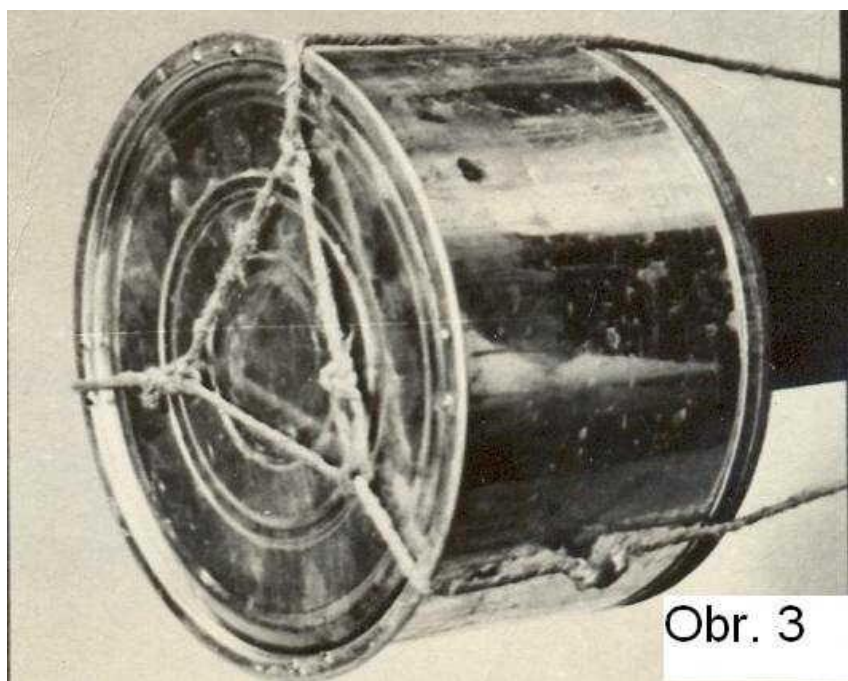

Obr. 2

Obrázek 2:

- 1.....hlavice s 2,5 kg trhaviny
- 2.....nosná deska
- 3.....přední dík

- 4.....rozbuška č. 8
- 5.....nárazový zapalovač
- 6.....distanční podložka
- 7.....plstěné podložky
- 8.....nábojka s hnací prachovou náplní
- 9.....vlastní nábojnice z bakelitu
- 10....papírové pouzdro rozbušky

Obrázek 3:
Úprava pro střelbu šikmo dolů

Aby nebyly dva tunely

Ohlédnutí za ražbou Spojovacího překopu Důl Schoeller - Jaroslav

Již od dubna roku 1995 se razil Spojovací překop mezi doly Schoeller (DKL) a Jaroslav (DTU). Zájem o postup tohoto díla byl velký a bylo to pochopitelné, neboť se v rámci doznívající důlní činnosti v kladenském uhelném revíru jednalo o poslední ražbu tohoto typu a rozsahu. V projektové dokumentaci byla uvedena celková délka překopu 4 470 m s řadou doplňkových děl jako: oběh vozů s násypem, trafostanice, výklenky pro pohony pásových dopravníků a podobně. Profil raženého díla byl proměnlivý v závislosti na účelu, kterému měla ta která část překopu sloužit (OR-03, OR-04/07 a v některých částech i atypický). Tak rozsáhlé dílo vyžadovalo i spolehlivé zabezpečení měřického vedení a také detailní sledování a vyhodnocování geologické situace. Provádění těchto prací nebylo jednoduché už s ohledem na tu skutečnost, že ražba byla prováděna dvěma firmami a ze dvou směrů. Zahájení prací a jejich dovedení do určené prorážky bylo navíc prováděno v měřických polohopisných a výškopisných sítích, které nebyly v dole ani na povrchu propojeny. K ověření vzájemné polohy těchto sítí se musela provést řada speciálních měřických prací. Tak například výškopis (nadmořské výšky) se ověřoval souborem náročných měření, jako bylo hloubkové měření v jamách Dolu Schoeller a Jaroslav, přesné nivelační měření v podzemí obou dolů a přesné nivelační měření na povrchu.

Nezasvěcený, ale hloubavý člověk se zeptá, co to vlastně to hloubkové měření je. Jednoduše řečeno, jedná se o přenesení známé nadmořské výšky z povrchu do dolu. Jestliže bychom chtěli vědět, jak se to dělá, je vysvětlení poněkud obsáhlejší. Vlastnímu měření předchází stabilizace měřických bodů v blízkosti ohlubně jam na povrchu a také na náraží jam v dole. Body na povrchu je třeba připojit na body státní nivelační sítě přesným měřením. A potom následuje vlastní hloubkové měření, které vyžaduje součinnost několika profesí – měřičů a jejich pomocníků, šachťáků, strojníků těžních strojů, signalistů a v neposlední řadě i dispečerů. Do volné části každé jámy je totiž třeba spustit přes kladku část měřického pásma (celé je dlouhé 1 500 m) odpovídající hloubce jámy. V jámě se musí na cca 7-10 bodech rozmístit teploměry. Pásma, se po spuštění zatíží závažím o hmotnosti 10 kg, počká se na vyrovnání teplot pásma s ovzduším a začíná vlastní měření, které může trvat dvě až tři hodiny. Při měření se postupně čtou pomocí nivelačních přístrojů hodnoty na pásmu (pásma má v celé délce milimetrové dělení) a na nivelačních latích umístěných na nivelačních bodech.

Měření v dole i na povrchu je časově synchronizováno přes dispečera nebo pomocí vysílaček. Měření je ukončeno, pásma vyčištěna, nakonzervována a může začít zpracování výsledků. Málokdo si dovede představit, že při zpracování naměřených hodnot je třeba počítat s řadou

korekcí. Tak třeba korekce z komparace pásma (což není nic jiného, než odchylka zjištěná ve specializovaném ústavu porovnáním délky pásma se základním měřítkem) činí pro hloubku 615 m (jáma N III – Schoeller) + 67 mm. Korekce z teploty pro stejnou hloubku a teploty v rozmezí 7,6 -10,1°C je 85 mm a korekce z protažení pásma 116 mm.

Výsledky hloubkového měření na obou dolech potvrdily dříve provedená hloubková měření. Rozhodující pro ražbu obou částí překopu však bylo povrchové propojení nivelačních sítí. Tato měření byla východiskem pro přepočítání výškových údajů a umožnila, aby závěrečná část ražby (prorážka) byla vedena ve srovnatelných výškových hodnotách.

Výše uvedený detailnější popis jsem volil jako ilustraci složitosti řešeného problému, propojení výškových sítí obou dolů. Daleko náročnější na množství a přesnost prací bylo propojení polohopisných sítí. Vzhledem k tomu, že na obou dolech, které měl ražený překop spojit, byl polohopis určen dříve samostatně a od jeho určení připojovacíma a usměrňovacíma měřeními uplynula dlouhá doba, bylo třeba připojení a usměrnění měřických polohopisných sítí obnovit.

Není účelem tohoto pojednání detailně rozebírat postup měření. Čtenáři by pravděpodobně nevydrželi dočíst sdělované informace. Alespoň tedy stručně o tom, co se skrývá za pojmenováním „Připojovací a usměrňovací měření“.

Poloha každého bodu v dole musí být přesně definována ve vztahu k povrchu. Pro povrchové mapovací práce je v naší republice zaměřena síť bodů - odborně se nazývá Státní triangulační síť. V této síti je každý jednotlivý bod určen souřadnicemi x a y. Pro mapování důlní situace je třeba přenést potřebné prvky povrchové sítě, tj. souřadnice x a y alespoň dvou bodů, do dolu. Na každém z obou dolů, které byly propojovány raženým Spojovacím překopem, bylo připojení již dříve provedeno. Poslední možnost propojit obě polohopisné sítě měřeními v důlních dílech zanikla v sedmdesátých letech minulého století likvidací bývalého Spojovacího překopu z Dolu Wannick (Nejedlý II nebo Generál Svoboda) v Kamenných Žehrovicích na Důl Jaroslav (Nosek, Tuchlovice). Potřebná kontrola připojení a usměrnění měřických polohopisných sítí na obou dolech měla tyto etapy:

1. Kontrola usměrnění povrchových měřických přímek a přímek na ražených částech Spojovacího překopu gyrokompasovým měřením. Tato měření provedla specializovaná měřická skupina z Dolu Paskov v Ostravě.

2. Připojení pomocí jedné olovnice spuštěné v jamách Schoeller (N III) a Jaroslav (DTU) s využitím přímek usměrněných gyrokompasovým měřením.

Vlastní připojení spočívalo ve spuštění ocelového drátu do jámy, jeho zatížení závažím cca 200 kg, zabudování zvláštního zařízení pro pozorování kyvů ve dvou na sebe kolmých rovinách a stabilizaci závěsu závaží ve střední poloze. To v první fázi. V dalším se provedlo úhlové měření (polygonální pořad) vedoucí k propojení orientovaných přímek

na povrchu i v dole se závěsem závaží. Při tomto měření se zjišťují zároveň i délky stran jednotlivých přímek. Naměřené hodnoty se zpracovávají počítačnou technikou.

Poslední fází (po vyhodnocení dvou předcházejících) bylo propojení povrchových přímek. Zvažovaly se dva možné postupy, a to buď triangulace (náročná časově) nebo možnost použití družicových systémů - metoda GPS. Nakonec bylo rozhodnuto ve prospěch GPS. Podařilo se k provedení a vyhodnocení měření získat firmu Geotronics Praha, s.r.o. Tato firma měření provedla s využitím signálu deseti různých satelitů. Měření a vyhodnocení bylo provedeno v režii uvedené firmy v rámci testování přístrojové techniky bez nároků na finanční prostředky.

Jak je zřejmé z výše uvedených údajů, bylo propojení měřických sítí obou dolů náročným problémem vyžadujícím spolupráci více pracovišť a vysoké odborné nasazení pracovníků měřických útvarů Kladenských dolů, o.z. Libušin. Nebyla by tato informace úplná bez uvedení několika jmen pracovníků, kteří provádění měřických prací při ražbě Spojovacího překopu zajišťovali.

Ražbu ze strany KD o.z. (Důl Kladno — Nejedlý) prováděli pracovníci firmy BESTA Prievidza a měřicky ji vedl pracovník této firmy pan Dušan Diko — důlní měřič. Kontrolní měření a práce na propojení měřických sítí zajišťoval Mgr. Leoš Novák, vedoucí měřič dolu Schoeller s kolektivem pracovníků. Spolupráce s prováděcí firmou byla po měřické stránce bez problémů. Ze strany Dolu Tuchlovice (Jaroslav) prováděli ražbu pracovníci firmy Energie, a.s., Kladno. Měřické práce zajišťoval kolektiv pracovníků důlního měřictví a geologie vedený Ing. Janem Podpěrou, vedoucím měřičem DTU. I zde byla spolupráce s prováděcí firmou po měřické stránce dobrá.

Prorážka Spojovacího překopu byla docílena v lednu 1997. V té době již bylo možno s určitostí tvrdit, že tunely nejsou dva. V místě prorážky nebyly patrné pouhým okem žádné rozdíly ve směrovém ani výškovém propojení.

Po zabudování na sebe navazovala plynule i výztuž a shodou okolností nebyla patrná ani žádná výrazná odchylka v rozteči navazujících kompletů TH výztuže.

Při prorážce byla docílena směrová odchylka do 50 mm a výšková do 100 mm. Vezmeme-li v úvahu komplikované propojení měřických sítí obou dolů popisované výše, jde o vynikající výsledek měřické práce. Bez nadsázky lze konstatovat, že se jedná o výjimečný výkon v ražbě překopů za celou dobu těžební činnosti v Kladenském revíru. Překop této délky (Energie, a.s. 1 759 m, Bespa, a.s. 2 725 m) se způsobem ražby „čelba po čelbě“ se v KR předtím nerazil. Je skutečností, že to bylo poslední takto rozsáhlé dílo.

A jaký byl smysl celé ražby? To uvádím níže v přehledu.

1. Bezpečnost provozu a pracujících činného Dolu Kladno, jehož těžební činnost probíhá cca 100 m pod úrovní těžební činnosti Dolu Tuchlovice,

přičemž oba doly jsou spojeny řadou stařinných - dnes nekontrolovatelných - spojení.

2. Možnost odvádění důlních vod z Dolu Tuchlovice (150 l.s⁻¹) po jeho likvidaci do jediného centrálního čerpacího místa na Dole Kladno s tím, že nebude nutno zřizovat na Dole Tuchlovice vodní jámu s čerpacím systémem, větráním dolu, údržbou a provozem čerpací stanice, s nutnými bezpečnostními prohlídkami jam, těžních strojů a udržované části dolu a s nutností zachovat část povrchových energetických zařízení na povrchu.

3. Možnost dotěžení kvalitních uhelných zásob včetně zásob vázaných v ochranném pilíři těžní jámy (cca 1000 kt) na Dole Tuchlovice efektivním způsobem.

4. Převedení těžby z Dolu Tuchlovice na Důl Kladno podzemní cestou.

5. Zpracování vydobytého uhlí z obou dolů v jediné úpravně Dolu Kladno s možností zlikvidovat úpravárenský komplex Dolu Tuchlovice.

6. Možnost zásobování Dolu Tuchlovice stlačeným vzduchem z Dolu Kladno podzemní cestou.

7. Možnost podstatné likvidace povrchových obslužných provozů na Dole Tuchlovice.

Je smutnou skutečností, že životnost tohoto finančně i technicky náročného díla byla velmi krátká - necelých pět let a proklamovaný účel nebyl zcela naplněn.

Ing. Josef Kružík

Umouněné vzpomínky: Strojník těžního stroje, Vladimír Kaiser

Na každém dole bylo mnoho profesí, které vyžadovaly maximální soustředění a smysl pro povinnost. Nepozornost nebo liknavost mohly mít v důsledku nedozírné následky ať na stavu techniky, či na zdraví pracovníků. Asi největší smysl pro povinnost však vyžadovala profese strojníka těžního stroje. Na jeho spolehlivosti a zodpovědnosti závisela nejen veškerá těžba dolu, ale i životy fárájících horníků a techniků. Z těchto důvodů byla kritéria pro vykonávání této, zejména psychicky namáhavé práce, obzvláště náročná. Pravidelně se kontroloval zdravotní stav strojníků, později se prováděly i psychologické testy. Již samotná osobnost strojníka těžního stroje vzbuzovala mezi horníky úctu a uznání. Jedním z mnoha strojníků na Kladenských dolech byl i Vladimír Kaiser ze Želenic.

Co Vás přimělo k rozhodnutí stát se strojníkem těžního stroje?

Důvody byly hned dva. S manželkou jsme v té době rekonstruovali rodinný dům a tudíž byla potřeba každá koruna. Plat frézaře v Ústředních dílnách ve Pcherách nebyl velký a tak jsem využil nabídky a přešel v lednu roku 1965 na tehdy zrekonstruovaný Důl Michael v Brandýsku. Firma VKD – Kladno zde právě ukončila rekonstrukci jámy a z těchto důvodů se uvolnila místa dvou strojníků těžního stroje. Jedno místo obsadil Zdeněk Hladký ze Cvrčovic a druhé já.

Jako vyučený strojní zámečnick jsem měl vypěstovaný specifický přístup k technice a možnost řízení takového velkého a krásného stroje, který má v sobě několik stovek koňských sil, jsem si nechtěl nechat uniknout. To byl druhý důvod.

Na Dole Michael byl tehdy těžní stroj poháněn asynchronním elektrickým motorem. Jezdilo se pouze na první patro, kde se čerpala voda z Vrapického překopu. Tímto způsobem se odvodňovala důlní pole Dolu Zápotocký provoz Antonín IV a revíru Vítek. Údržbu jámy a provoz čerpadel zajišťovalo pouze několik jamařů, kteří si později udělali zkoušky strojníka těžního stroje a zajišťovali si obsluhu sami. Oba dva jsme byli na podzim 1965 převedeni na Důl Zápotocký v Dubí.

Na Dole Zápotocký však již byla obrovská strojovna se dvěma parními těžními stroji. Jaký byl Váš pocit, když jste sednul do křesla strojníka tohoto stroje?

Jednalo se tehdy o těžní stroje s parním pohonem, které vyrobila firma Ruston Werke v roce 1898. Dodnes si vybavuji pocit, že ovládám něco tak velkého, silného a krásného. Z toho vyplývá i samotný přístup strojníka ke svému stroji. Zejména čistota a péče o stroj, dále obrovská odpovědnost za těžbu na celém dole a bezpečnost fárájících horníků. V konečném výsledku se pak objevil i pocit důležitosti vlastní práce.

Je pravda, že ve strojovnách se dalo doslova jít z podlahy?

Na čistotu a pořádek se ve strojovnách vždycky velmi dbalo. Říká se že staří strojníci, jakým byl například pan Kocourek z Brandýska, si mohli dovolit chodit do práce v kravatě. Na podlaze a na bočních zdech byly dlaždičky a obkládačky, které pravidelně ošetřovala paní Šturmová. Čistý pracovní oblek strojíka byl samozřejmostí.

Na Dole Zápotocký však byla i jedna strojovna v podzemí. Jednalo se o malý těžní stroj na šachtičce v revíru 308, kam jsme museli jako strojníci fárat. Později zajišťovali obsluhu tohoto stroje pracovníci údržby této jámy.

Z Dolu Zápotocký na Ronnovku.

To bylo již po rekonstrukci strojovny. Na Ronnovce tehdy došlo k výměně těžního stroje s parním pohonem za elektrický těžní stroj. Tento stroj, poháněný dvěma asynchronními elektrickými motory, byl již daleko lépe vybaven bezpečnostními prvky, lépe ovladatelný a o mnoho citlivější než parní. Tuto výhodu jsme oceňovali zejména při popojíždění klece v jámě, kdy v některých případech bylo nutné posunout klec pouze o několik centimetrů. U parního pohonu se jednalo o velmi náročný manévr, kdy strojínik musel neustále vyrovnávat přívod páry a současně počítat i s protíváhou druhé klece. U elektrického pohonu tento problém zcela odpadl.

Zpět na Důl Zápotocký.

Po demontáži parního těžního stroje na Dole Zápotocký a jeho nahrazení strojem elektrickým jsem přešel z Ronnovky zpět na tento důl. Jednalo se tehdy o další typ elektrického těžního stroje poháněného stejnosměrným elektrickým motorem s budičem systému Vard – Leonard.

První dojem po mém příchodu do strojovny byl poněkud rozpačitý. Každý strojínik choval ke svému parnímu těžnímu stroji velkou úctu a současně i obdiv k lidem, kteří tuto mašinku vymysleli a postavili. Když jsem si představil, že tak nádherný výtvar lidských rukou skončil někde ve šrotu – bylo mi všelijak.

S novým strojem jsem se však brzy sžil a dokázal využívat jeho přednosti. Zejména opět jeho kvalitnější vybavení bezpečnostními prvky a citlivost při ovládání byla na velmi vysoké úrovni.

Jako strojínik jste však pracoval i na hloubení obou jam ve Slaném.

Jednalo se tehdy o geologický průzkum a hloubení dvou jam budoucího Dolu Slaný, kde jsem nastoupil v srpnu 1981. V každé jámě byly dvě těžní oddělení. Jedno velké pro hloubení a druhé malé na boku jámy, které se používalo pro dopravu materiálu a pro jízdu technického personálu. Hlubiči jezdili okovem. Každé těžní oddělení mělo samozřejmě svůj těžní stroj, vyrobený tehdy v Sovětském Svazu, poháněný asynchronním elektrickým motorem. Tyto stroje byly určeny pouze pro hloubení a v budoucnu se počítalo s jejich výměnou za nové a výkonnější, které by

stačily pokrýt plánovanou těžbu tohoto velkodolu. K práci strojníka také patřilo obsluhování pomocných vrátků, které zvedaly a spouštěly při odstřelu v jámě, ostatní pomocná zařízení. Při hloubení jámy hrozily též průtrže kyslíčniku uhličitého a to byl další důvod, proč se tato pomocná zařízení musela zvedat do bezpečné hloubky. Obsluhu všech těžních zařízení na Dole Slaný zajišťovalo 25 strojníků.

Poprvé jsem se také setkal s psychotesty, které byly součástí zdravotních prohlídek a prováděly se v Příbrami. Podle výsledků těchto testů bylo vydáno povolení pro obsluhu těžního stroje na 2-3, nejvíce však na 4 roky. Poté se musely psychologické testy pravidelně opakovat.

Zde mne také zastihlo rozhodnutí tehdejší vlády zastavit veškeré další práce na geologickém průzkumu Dolu Slaný. V dubnu 1991 jsem se proto rozhodl využít možnost odchodu do předčasného důchodu a na Dole Slaný skončil.

Důchod

Po odchodu do důchodu jsem si ještě různě snažil přivydělat. Mimo jiné mi byla nabídnuta práce strojníka na Dole Ronna. Tato nabídka se nedala odmítnout. Možnost vrátit se po několika letech do křesla strojníka těžního stroje byla velmi lákavá. Samozřejmě nutností byly znovu zdravotní prohlídky a zkoušky. Po jejich absolvování jsem obsluhoval těžní stroj na Dole Ronna až do roku 1997, kdy byla těžba na tomto dole ukončena.

Dnes jsem důchodce jako každý jiný. Pěstuji včeličky, občas zajdu mezi kamarády myslivce a starám se o svého pejska. Z manželkou nás oba zejména přitahuje společnost dobrých lidí. Máme takovou partu svých vrstevníků, s kterými se scházíme u dobré muziky. Zazpíváme, zavzpomínáme a je nám dobře.

Děkuji za poskytnutý rozhovor

Jaroslav Grubner

11. Setkání hornických měst a obcí

Již jedenáctý ročník akce, jejímž cílem je připomenout hornické tradice, zvyky a písně, se konal ve dnech 14.-15. září v Horním Slavkově. Organizátoři této akce byli na setkání zástupců jednotlivých hornických spolků velice dobře připraveni a vše bylo dobře zorganizováno. Vlastní program setkání se odehrál v sobotu 15. září, kdy výstřelem z děla Loketských ostrostřelců bylo vlastní setkání zahájeno. Na úvod starostka města Horního Slavkova paní Mgr. Jana Vildumetzová ve své úvodní řeči přivítala účastníky setkání a od předešlých organizátorů setkání převzala putovní standartu, kterou v příštím roce předá dalším organizátorům. Účastníky setkání přivítal také předseda Českého báňského úřadu pan prof. JUDr. Ing. Roman Makarius, CSc. a hejtman Karlovarského kraje. Po úvodním přivítání následoval vlastní program, kdy zájemci mohli navštívit nově otevřenou expozici muzea v Krásně.

Dopolední program byl ukončen slavnostním odhalením pamětní desky za účasti starostky města a předsedy Českého báňského úřadu před budovou nové radnice, která návštěvníkům města navždy připomene 11. setkání hornických měst a obcí. Poté následovalo slavnostní předávání cen Českého Permona. Jednotlivé ceny předával ředitel Hornického muzea v Ostravě Ing. Fojtík. Po slavnostním rautu se konal pochod jednotlivých hornických spolků městem, jehož se zúčastnilo více než pět set osob. Zúčastnili se např. zástupci z Příbrami, Mostu, Sokolova, Rudolfova, Ostravy, Stříbra, Plané, Kladna, Jáchymova a mnozí další. Nechyběli ani zahraniční návštěvníci, např. z Německa, Polska a Slovenska. Za Klub přátel hornických tradic Kladno se setkání zúčastnili pan Uváček, paní Pražáková a Ing. Neliba. Slavnostní pochod ukončili slavnostní salvou Loketští ostrostřelci a celé setkání bylo večer zakončeno slavnostním ohňostrojem. Celé setkání proběhlo v přátelské atmosféře a můžeme se těšit na dvanáctý ročník, který se uskuteční pod záštitou města Most. Rádi bychom, aby se některý z dalších ročníků Setkání hornických měst a obcí se uskutečnil v našem městě, které se může pochlubit 227letou historií dobývání uhlí.

Jan Uváček, Ing. Vlastimil Neliba

11. Setkání hornických měst, foto: V. Neliba, J. Uváček

2. Setkání kolektivních členů na Dole Mayrau

V pořadí již druhé setkání kolektivních členů Klubu přátel hornických tradic - Kladno o.s. v prostorách Hornického skanzenu Mayrau, se uskutečnilo dne 18. října. Na toto setkání byly pozvány organizace, které se staly kolektivními členy Klubu od minulého setkání a dále organizace, které se prvního setkání dne 14. června nemohly zúčastnit. V úvodu setkání byli představeni zástupci jednotlivých organizací a předseda Klubu Ing. Vladimír Čuřík přítomné seznámil s okolnostmi vzniku a s činností Klubu. Poté bylo jednotlivým zástupcům organizací předáno osvědčení o kolektivním členství v Klubu. Závěrem setkání byli přítomní vyzváni k prohlídce skanzenu a tato prohlídka se setkala s velkým ohlasem. Slavnostního setkání se zúčastnili zástupci těchto kolektivních členů:

Ing. Vintera – **Subterra a.s.**

Ing. Kocourek, Ing. Vyskočil – **Pražské vodovody a kanalizace, a.s.**

RNDr. Bubníková, p. Frolík – **TIMEX ZDICE s.r.o.**

Ing. Pergler – **České lupkové závody, a.s.**

p. Hejl – **PIKASO, spol. s r.o.**

Ing. Štefan, Ing. Zdražila – **HOCHTIEF CZ a.s.**

Ing. Ďurša, Ing. Hardoň, Ing. Bučko – **DPS CZ, s.r.o.**

Závěrem mi dovoluji, abych touto cestou vyjádřil jménem Klubu přátel hornických tradic Kladno poděkování zástupcům organizace TIMEX ZDICE s.r.o. za sponzorský dar a ostatním kolektivním členům. Věřím, že podobných setkání se v budoucnu uskuteční více a budou mít stejný ohlas jako obě tato.

Ing. Vlastimil Neliba

Seznam kolektivních členů (stav k 1. 10. 2007)

1. Energie – stavební a báňská a.s.
2. KARBONIA KLADNO, a.s.
3. Subterra a.s.
4. Velkolom Čertovy schody, akciová společnost
5. Čermák a Hrachovec a.s.
6. ZAVOS s.r.o.
7. RAKO-LUPKY, spol. s r.o.
8. Skanska BS a.s., organizační složka
9. Stavební geologie – IGHG, spol. s r.o.
10. Sládečkovo vlastivědné muzeum v Kladně
11. Metrostav a.s.
12. TRIMAX, a.s.
13. Hlavní báňská záchranná stanice Praha a.s.
14. PRAGIS a.s.
15. Varis spol. s r.o.
16. Pražské vodovody a kanalizace, a.s.
17. TIMEX ZDICE s.r.o.
18. České lupkové závody, a.s.
19. PIKASO, spol. s r.o.
20. HOCHTIEF CZ a. s.
21. DPS CZ, s.r.o.
22. SILNICE ČÁSLAV – HOLDING, a.s.

**Představujeme kolektivní členy Klubu přátel hornických tradic (KPHT)
Kladno o.s.:**

Energie - stavební a báňská a.s. Stavební a báňská společnost s tradicí

Energie – stavební a báňská a.s. je skutečně česká společnost, která svou účastí na stavebním trhu na území České republiky navazuje na téměř již padesátileté bohaté zkušenosti z širokého spektra realizovaných staveb. Společnost vznikla v roce 1992 privatizací s. p. Výstavba kamenouhelných dolů Kladno, která působila prakticky na celém území ČR. Ve Středočeském kraji je významným zaměstnavatelem více než 800 pracovníků.

Současný výrobní program společnosti zahrnuje komplexní i dílčí dodávky staveb inženýrských, vodohospodářských, průmyslových, občanských a bytových, báňských a ekologických a ocelových konstrukcí. Společnost má certifikován a zaveden integrovaný systém řízení zahrnující systém jakosti, environmentu a bezpečnosti práce a řadu výrobních certifikátů.

Jednou z významných konkurenčních výhod, vyplývajících z charakteru společnosti, je zaměření a propojení činností v oblasti stavební a báňské.

Společnost je provozovatelem Hlavní báňské záchranné stanice v Praze, která zajišťuje báňskou záchrannou službu pro podzemní pracoviště na území celé ČR organizací vykonávajících hornickou činnost nebo činnost prováděnou hornickým způsobem. Stanice je součástí integrovaného záchranného systému jako jedna z jeho úzce specializovaných složek.

Úspěšně byla dokončena unikátní sanace a rekultivace Dolu Kateřina ve Východních Čechách. Byla použita technicky ojedinělá metoda spočívající v odtěžení a vychlazení hmoty hořícího odvalu a jejím následném znovuuložení do připravených utěsněných kazet. Tyto byly uloženy tak, aby se v rámci možností postupně obnovilo lánové uspořádání krajiny a tím prakticky zcela zanikly známky minulé hornické činnosti v této lokalitě. Souběžně se sanací byl úspěšně vyřešen i problém vypouštění samovolně vytékajících důlních vod do veřejného toku. V nedávné době společnost dokončila výstavbu kanalizace v aglomeraci Beroun, vodovodu v obci Strančice, přeložení kanalizačního sběrače technologií štolování na stavbě MÚK Malovanka, odbočné větve kolektoru Centrum 1A ve Vodičkově ulici v Praze, inženýrské sítě TV Radotín a další.

Ing. Zdeněk Osner, CSc., předseda představenstva a generální ředitel

**Představujeme kolektivní členy Klubu přátel hornických tradic (KPHT)
Kladno o.s.:**

PRAGIS a.s.

Hlavní činnost: provádění kompletních staveb vč. jejich změn, udržovacích prací na nich a jejich odstraňování, (provádění průmyslových staveb, provádění bytových a občanských staveb, provádění dopravních a inženýrských staveb); provádění specializovaných prací pro všechny druhy staveb v oblasti zvláštního zakládání; prací prováděných hornickým způsobem; monolitických betonových a železobetonových konstrukcí; provádění vrtaných protlaků

Ostatní činnost: provádění trhacích prací, silniční motorová doprava, zámečnictví, kovoobrábění, poradenská činnost ve stavebnictví

Způsob vzniku organizace: základní vznik k 1. 4. 1955 - jako stavební správa 01, n.p. Zemstav (později přejmenováno na závod 01 n.p. Inženýrské a průmyslové stavby Praha - IPS)

- vyčlenění ze s.p. IPS k 1. 4. 1990 a vznik s.p. PRAGIS Praha
- privatizace a vznik PRAGIS Praha spol. s r.o. k 1.1.1993
- strukturální vnitřní změna a změna názvu k 1.1. 1995 (zápis k 13/1/95) na PRAGIS HOLDING, s.r.o.
- k 30.09.2002 změna právní formy společnosti PRAGIS HOLDING, s.r.o. na PRAGIS a.s.

Výrobní divize společnosti: Interstav, inženýrské stavby, podzemní stavby, pozemní stavby, stavební specializace

Zabezpečení kvality práce, ochrany životního prostředí a zajištění BOZP a PO: Společnost má certifikaci systému jakosti dle ČSN EN ISO 9001 pro provádění pozemních a inženýrských staveb, stavby podzemní a zvláštní zakládání.

Třístupňová kontrola na úrovni technologický předpis, stavbyvedoucí, ředitel divize, kontrola realizace dle projektu a ČSN vč. kontrolních a průkazných zkoušek dle požadavků, kontroly v jednotlivých fázích výstavby atd.

Společnost splnila požadavky systému řízení z hlediska ochrany životního prostředí a má certifikaci dle ČSN EN ISO 14 001. Při realizaci staveb jsou prováděny kontroly plnění požadavků v oblasti likvidace odpadů a ochrany životního prostředí.

Společnost plní v rámci svých provozů a staveb požadavky systému řízení bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (zejména v oblasti identifikace, hodnocení a prevence rizik BOZP) a je držitelem certifikátu dle OHSAS 18 001.

Další informace: Společnost PRAGIS a.s. zabezpečuje v rámci svých specializací jak pro své vlastní stavby, tak samostatně, formou subdodávek

- komplexní provádění spodních staveb občanské a průmyslové výstavby v obtížných základových podmínkách. Zabezpečuje jak práce zvláštního zakládání zejména vrtané velkoprofilové piloty, mikropiloty, injektáže, beranění a vibrování štětových stěn, zemní kotvy; tak demoliční práce a to i velkého rozsahu;
- provádění železobetonových monolitických skeletů. K zabezpečení progresivních metod (bezprůvlakové systémy, parapetní systémy atp.) provádění používá specializovaná systémová bednění PERI a OUTINORD;
- komplexní provedení podzemních objektů (skupina 825 JKSO)
- bezvýkopové technologie v oblasti inženýrských staveb - vrtané protlaky 600 až 1420 mm, protlaky 150 - 300 mm;
- bezkanálové technologie tepelných páteřních i místních rozvodů atd.
- společnost má oprávnění ke zřizování vodovodních přípojek na území hl.m.Prahy

Stručná historie firmy: Společnost PRAGIS a. s. vznikla k 30. 9. 2002 přeměnou právní formy z obchodní společnosti PRAGIS HOLDING, s. r. o. Stavební společnost PRAGIS HOLDING, s r. o. vznikla privatizací stejnojmenného státního podniku k 1. 1. 1993 (rozšířením vnitřní organizační struktury jako holding od 1. 1. 1995).

Tento podnik vznikl 1. 4. 1990 odloučením závodu 01 od s. p. Inženýrské a průmyslové stavby Praha při zachování úplné technické i výrobní základny a tradice.

Od roku 1955, kdy byl závod 01 založen, si zachovává a rozvíjí svoje základní zaměření na budování inženýrských sítí a to jak běžným - povrchovým, tak raženým - hornickým způsobem.

Od roku 1980 rozšiřuje své aktivity i do oblasti výstavby objektů technické městské vybavenosti a od roku 1987 i do oblasti průmyslové výstavby.

Po roce 1989 provádí též rekonstrukce občanských a průmyslových objektů.

PRAGIS a.s.

Nový projekt

Výbor Klubu přátel hornických tradic - Kladno o.s. (KPHT - Kladno o.s.) připravuje v příštím roce (2008) otevření nové naučné stezky - Po lesních cestách do historie dolování uhlí na Kladensku. Trasa této stezky začíná u kostela Sv. Mikuláše ve Vrapicích, pokračuje po polních a lesních cestách okolo bývalých dolů ve Vrapické a Cvrčovické oblasti a končí na Čabárně. Zpracovaný projekt, na kterém se podílel Klub přátel hornických tradic společně se Státním podnikem Lesy ČR - Lesní správa Nižbor byl již v červenci letošního roku odeslán na Magistrát města Kladna s žádostí o poskytnutí finanční dotace. Kulturní komise Rady města Kladna naší žádosti vyhověla a uvolnila na tento projekt částku 20.000 korun, kterou jsme však museli proinvestovat do konce listopadu 2007. Zadali jsme výrobu centrální mapy a informačních tabulí firmě Design 91, která garantovala ukončení prací do 30. 11. 2007.

Klub přátel hornických tradic - Kladno o.s. děkuje touto cestou Magistrátu města Kladna za poskytnutí finanční dotace na tento projekt, který v příštím roce přiblíží veřejnosti historii dobývání uhlí v této oblasti.

Vzhledem k uzávěrce tohoto čísla Hornického zpravodaje (30. 10. 2007) podáme podrobnější informace o přípravě naučné stezky v prvním čtvrtletí příštího roku.

KPHT - Kladno o.s.

Filmování na Mayrau

Architektonický sloh starých a zachovalých budov na kladenských šachtách již v minulosti velmi často lákal filmové tvůrce k natáčení celovečerních filmů, hudebních klipů, televizních seriálů nebo propagačních snímků. Svoji roli zde sehrávalo i po sto letech stále funkční strojní zařízení, jako například transmisní pohony, kdy jedním elektrickým motorem bylo v dílnách poháněno plochými řemeny několik strojů, nebo nablýskané součástky těžních strojů. Snad ani jeden z kladenských dolů nezůstal opomenut filmovými producenty nejen z České republiky, ale i ze zahraničí. Nejvíce využívaným dolem v této oblasti však byla a dosud je Mayrovka. Již po druhé světové válce v roce 1946 byl na této šachtě natáčen asi nejznámější film z kladenského prostředí – Siréna. V tomto filmu sehrála roli zastřeleného děvčátka slečna Pavla Suchá, budoucí zaměstnanec dolu Mayrau, paní Pavla Beranová. Mnohého natáčení se jako komparsisté zúčastnili i zaměstnanci tohoto dolu.

Připomeňme si některá filmová díla, která vznikla v exteriérech Dolu Mayrau. Mimo již zmíněný film *Siréna* to byly celovečerní snímky *Útěk přes dráty* /1968/, *Jakou barvu má láska* /1973/, *Rodina z Porůří*, televizní seriál *Třicet případů majora Zemana*, *Skřivánci na niti* a *Figurky ze šmantů* s nezapomenutelnou Zuzanou Bydžovskou v hlavní roli.

Ze zahraničních snímků připomínám – *La Cittadele* / Itálie /, *Der Trixxer* / Německo /, *93. avenue Lauriston* / Francie /. Španělští tvůrci zde připravovali reklamní spot *W Golf 6*.

Mezi hudební skupiny, které na Dole Mayrau natáčely své klipy patří *KABÁT*, *CLOU* a dívčí skupina *HOLKI*. Mayrovka se také stala středem zájmu pro Toulavou kameru a Turistické zajímavosti Kladenska.

Koncem srpna 2007 byl Důl Mayrau přejmenován na Důl Bratrství. Na těžní věži jámy Robert zářila rudá hvězda, celý důl střežil již ve vrátnici obrněný transportér s invazními pruhy na pancíři a se sovětskými vojáky na korbě. Česká televize zde natáčela pokračování televizního filmu *Zdivočelá země* s Martinem Dejdarkem v hlavní roli.

Tento výčet zcela jistě není úplný. Je možné, že jsme na některá natáčení zapoměli. Co však je důležité, že zájem filmových tvůrců o Důl Mayrau stále roste a Hornický skanzen se tak dostává, díky těmto zejména televizním pořadům, stále více do povědomí široké veřejnosti.

Jaroslav Grubner

Zastoupení Hornického skanzenu Mayrau při Pražské muzejní noci v budově Národního Muzea v Praze, foto: D. Piederma

Muzejní noc v Hornickém skanzenu Mayrau se neobešla bez procházení strašidelného podzemí, foto: J. Uváček

Hornický pěvecký sbor prof. Makária v Hornickém skanzenu Mayrau, při příležitosti křtu projektu Industriální cesty českých středozápadem, foto: J. Seifert

Koncert Michala Pavlíčka v Hornickém skanzenu Mayrau, při příležitosti IV. Bienále Industriální stopy 2007, foto: J. Seifert

Natáčení videoklipu hudební skupiny Clou, foto: D. Piederman

Představení divadla Naseto v řetízkových šatnách v rámci projektu IV. bienále Industriální stopy, foto: J. Chuchel

Kronika hornictví zemí Koruny české

2. aktualizované vydání

Vážení čtenáři,

dovolujeme si Vás touto cestou upozornit na skutečnost, že na začátek prosince tohoto roku vydavatelství CDL Design s.r.o. připravuje k tisku 2. aktualizované vydání knihy Josefa Suldovského s názvem „Kronika hornictví zemí Koruny české“ v předběžné ceně do 1 000,- Kč.

Tato publikace mohla vzniknout díky mnohaletému úsilí jejího autora, pana Josefa Suldovského, kterému se podařilo vyčerpávajícím způsobem zpracovat dějiny českého hornictví. Dílo obsahuje nejen faktografická data, ale i několik set dobových i současných černobílých a barevných fotografií, reprodukce obrázků, faksimile důležitých dokumentů, portréty a erby panovníků a hornických měst. Kronika mimo jiné zachycuje také hornické kroje a náradí, popisuje největší důlní katastrofy a obsahuje i slovníček starých hornických výrazů. Jedná se tedy o komplexní dílo, které nepochybně zaujme nejen odborníky, ale i širokou veřejnost.

V případě Vašeho zájmu o tuto bezesporu vynikající publikaci, která nebude jinak veřejnosti dostupná, máte jedinečnou příležitost si ji objednat přímo u vydavatele na adrese CDL Design s.r.o., 1. pluku 8-10, 186 23 Praha 8. Vaše případné dotazy zodpoví na telefonním čísle 224 891 358 nebo 603 196 119, případně na e-mailové adrese info@cdl.cz nebo lenka.placha@cdl.cz.

Ing. Vlastimil Neliba

Svatá Barbora, světice předvánočního času

*Ilustrace z knihy V. Remešové
Ikonoografie a atributy svatých, 1991*

Adventní období (přípravný předvánoční čas) začíná čtvrtou nedělí před Vánoce a končí odpoledne 24. prosince. Tyto dny jsou historicky spojeny s přípravou Vánoc a jejich součástí jsou i adventní svátky, svátek sv. Ondřeje 30. listopadu, svátek sv. Barbory 4. prosince, den sv. Lucie 13. prosince a konečně Štědrý den 24. prosince.

Svátek jedné z nejoblíbenějších svatých, panny a mučednice sv. Barbory připadá na jeden z prvních adventních dnů. Sv. Barbora je považována za patronku věží, horníků, sedláků, architektů, stavebních dělníků, pokrývačů, zedníků, slévačů zvonů, kloboučníků, kuchařů, dívek, zajatců, dělostřelců, pevností a především všech proti ohni, bouřce, horečce a nenadálé smrti. Není tedy divu, že při tak širokém záběru patronační činnosti svátek této světice oslavovali v křesťanském světě všichni, kdo potřebovali přímluvu a pomoc. Je nutné ovšem říci, že přes svoji nespornou oblíbenost a vytiženost patří Barbora ke sporným svatým.

O jejím životě se nedochoval žádný hodnověrný historický podklad, pouze zmínka ve Zlaté legendě sepsané ve druhé polovině 13. století dominikánským mnichem Jakubem de Voraginem. Východní církve uctívaly sv. Barboru již před 8. stoletím, ale nejstarší písemné zprávy o uctívání světice na Západě pocházejí až z 8. století. Opožděná reakce západního křesťanského světa na uctívání sv. Barbory snad vyplývá z nevěrohodného životopisu světice, který se zcela ztrácí pod nánosem zázraků a legend. Obliba sv. Barbory na Západě rostla od 14. století tak silně, že již v 15. století byla prohlášena jedním ze čtrnácti svatých pomocníků.

Podle dochovaných legend se Barbora narodila snad ve 3. století v Nikomedii (dnes Izmit, Turecko) a zemřela mečem v rodném městě roku 306. Ostatky světice prý byly kolem roku 1000 uloženy v dómu

sv. Marka v Benátkách a odsud přeneseny na ostrov Torcello před Benátkami. Podle příběhu zaznamenaného ve Zlaté legendě, pocházela Barbora ze šlechtického rodu a žila v Malé Asii. Její otec se jmenoval Dioskuros a v rámci svého zaměstnání velmi často cestoval. Protože se obával o čest své krásné dcery, ihned jak dosáhla plnoletosti, dal postavit věž za slonoviny, do níž ji nechal při svých cestách zavírat. Vysoká věž měla jen dvě okna a Barbora přemluvila dělníky, aby ve věži vyrazili okno třetí. Tímto přijala ve věži křesťanského kněze, od něhož se nechala pokřtít. Ve zbožném rozjímání pak čekala na návrat svého otce Dioskura.

Otce přivítala slovy: „*Nechala jsem ve věži vyrazit třetí okno, protože uctívám svatou Trojici a tato okna stejně jako Otec, Syn a Duch svatý ozařují mou duši*“. Otec Dioskuros byl v první chvíli tak ohromen, že se Barboře podařilo před jeho hněvem uprchnout. Ukryla se ve skalní rozsedlině, ale rozzuřenému a bohatému otci vyzradil její úkryt za úplatu chudý pastýř. Když nedokázal svoji dceru Dioskuros zlomit, předal ji římským úřadům pronásledujícím křesťany. Dívka byla mučena a poté odsouzena k smrti. Protože pocházela ze šlechtického rodu, byla jí přiznána výsada stěti mečem. Role kata se dobrovolně ujal její otec, Dioskuros. Jakmile ostří meče oddělilo dččinu hlavu od panenského těla, sjel z modré oblohy blesk a otce spálil na popel.

Den zasvěcený památce sv. Barbory byl spojen s řadou lidových zvyků. Ještě před druhou světovou válkou chodily v některých krajích po vesnici v předvečer svátku Sv. Barbory dospělé dívky v bílých šatech a rozdávaly dětem dárky. Jinde hezky oblečená děvčata „chodila barborku“ na den sv. Barbory vesnicemi po rorátech, klepala na dveře stavení a rozdávala všem cukrová srdíčka od křesťanské mučednice.

Nejznámějším zvykem vztaženým ke svátku sv. Barbory se v našich zemích stalo řezání větvíček z třešňových stromů, tzv. Barborek. Třešeň zaujímá v křesťanské ikonografii významné postavení. Rozkvetlé třešňové květy jsou symbolem neposkvrněné čistoty Panny Marie. Podle lidové legendy, jsou plody třešně považovány za rajske ovoce, které si našlo cestu na zem, když ho pramáti Eva ukryla spolu s dalšími plody v mošně a odnesla z Edenu.

Jak se má s Barborkami správně nakládat? Barborky se mají nařezat na svátek světice, panny a mučednice svaté Barbory, tedy 4. prosince. V okamžiku, kdy se obzoru dotkne první sluneční paprsek užizne se větvíčka z třešně staré nejméně 10 let. Větévka se odnese do domu, ve kterém žije potencionální nevěsta a potom nezbyvá než čekat, jestli o Štědrém dnu vykvetě. Barborka vykvetlá 24. prosince slibuje svatbu do roka a dne. Podle lidových pověr se daly Barborky použít i k odhalování čarodějnic. Stačilo prý při jitřní mši rozkvetlý proutek ohnout do tvaru kruhu a podívat se skrz něj na věřící. Čarodějnice stály obráceny zády k oltáři.

Josef Suldovský

Ruším vánoce

Víte na vánoční svátky má každý nebo skoro každý dobré, pěkné či nádherné vzpomínky neb jsou to prý svátky štědrosti, spokojenosti a míru. Jenže já na moji příslovečnou smůlu bych to jaksi tvrdit nemohl, ač jsa mladého věku - možná, že se to i mě časem srovná, ale zatím jsou pro mne vánoce dobrodružství, horor a zklamání.

Proč? Nu tož poslouchejte můj příběh z vánoc. Bylo mi asi 5 let a mé sestře 7. Venku se jen chumelilo, topení nám v paneláku nehřálo, maminka ač hodná to osoba od narození, byla jaksi neklidná. Otec povahy přesně obrácené maminky, byl nezvykle klidný, prostě za dveřmi vánoce a babička s dědou též, protože u nás budou trávit svátky. Nálada byla vynikající. Dárky ve skříni, proto už byla tři týdny zavřená, kapr se dusil v chlorovaném roztoku ve vaně a ze stromečku za oknem si vrabci dělali „kulturní dům“.

Můj otec měl nápad, to on mívá. Já prý přednesu u stromečku básničku od K. J. Erbena - *Štědrý večer*, báseň o 37 verších a sestra majíce hlas, zazpívá národní píseň *Ó řebíčku zahradnický dědečkovi a babičce*, aby viděli jakou máme výchovu. Já dřel Erbena a sestra pěla na záchodku, prý kvůli akustice.

Pak to přišlo: v obývacím pokoji vůně stromku a purpury, rumu a kapra. Děda a s dýmem faječky s jelenem, babička celá naměkko dojetím nad Jezulátkem v jesličkách a maminka, ta byla ráda, že už si může konečně sednout. Otec zapálil svíčky na stromku a připravil konev vody, kdyby hořelo, maje prý své zkušenosti. Dal mi pokyn a já se postavil u dveří s čistě umytýma ušima, připraven k přednesu.

Nevím čím to bylo, jestli trémou či dárky pod stromečkem, prostě já jsem z perfektně našprtané básně uměl jen: „Hoj ty štědrý večere, ty tajemný svátku“. Ani nápoděda otce měnícího barvu, mi nepomohla, prostě krach, přímo totální. Byl jsem poslán do kouta s poznámkami, ve kterých převládala slova: pitomec, blbec, janeček a Járník, mým otcem, který zná i horší nadávky, protože pracuje na šachtě.

Přišla na řadu sestra s národní písní, po několika tónech, které vyloudila, vylezla z pod gauče naše stará kočka Micka, skoro již hluchá a slepá a utekla s naježenou kožešinou do kuchyně pod sporák a žalostně mňoukala. Takže v obývacím pokoji nikdo nepoznal, kdo vlastně zpívá a kdo mňouká. Neb to vypadalo jako dvojhlas. Neúspěch mé sestry už otec nervově nevydržel, uchopil stromek, otevřel okno a do tiché Štědrovečerní noci se slovy: „Ruším vánoce“, stromek vyhodil.

No řekněte nemám já smůlu? Mám, protože se ten rok u nás slavili vánoce až druhý den a studeného kapra já k smrti nerad.

Zdeněk Valeš, upraveno redakcí

Vánoční recepty v kladenské dělnické rodině před osmdesáti lety

Na rozdíl od zemědělských krajů byli kladenští dělníci závislí na pořizování základních potravin nákupem a jídelníček kladenských dělnických rodin tak byl ovlivněn zejména finanční situací rodiny. Většinou se tedy vařila levná jídla zároveň jednoduchá na přípravu, převládaly pokrmy z brambor a mouky. Výjimku tvořily sváteční pokrmy včetně těch vánočních, a to i přesto že byly svou skladbou také převážně jednoduché.

Cukroví ze sirupu („sirupu“)

Řepný sirup získávaný vařením cukrové řepy byl v kladenských dělnických rodinách základním sladidlem do poloviny 20. století. Vánoční pečivo na způsob lineckých koláčů či vanilkových rohlíčků bylo v období první republiky záležitostí spíše měšťanských domácností, odkud jej postupně přejímaly dělnické rodiny. Svůj vliv zde ale hrály také například ženské časopisy. Pečivo „ze sirupu“ je velmi levnou variantou vánočního pečiva.

řepný sirup, ovesné vločky, umletý mák

Řepný sirup se smíchá s ovesnými vločkami a trochou umletého máku. Ze směsi se vytvoří malé kuličky, které se nechají uschnout.

Domácí čokoláda

Alternativou vánočního cukroví byla domácí čokoláda. Do dělnického prostředí opět přenesená z měšťanských domácností.

Ztužený tuk (levnou variantou byl lůj), cukr, kakao

Tuk je nutno rozpustit ve vodní lázni, poté se za stálého míchání přidává cukr a kakao. Směs se vylije do formiček a nechá v chladu ztuhnout.

Muzika

V některých rodinách nahrazovala „muzika“ štedrovečerní moučník.

Sušené švestky, křížaly, hrozinky, cukr či med, ořechy, koření (skořice, vanilka, hřebíček, apod.)

Sušené ovoce se spolu s kořením rozvaří. Poté se směs prolisuje přes plátýnko či bez prolisování se do směsi přidají nasekané ořechy nebo strouhaný perník na zahuštění a znovu se vše krátce vaří. Podává se studené.

Kuba

Houbový kuba se jako tradiční štedrodenní pokrm spíše postního rázu uchoval do současnosti. V minulosti tvořil součást štedrovečerní večeře.

Krupky, sušené houby, cibule, česnek, sůl, sádlo.

Krupky se uvaří v osolené vodě. Nakrájená cibule se nechá zesklivatět na sádle a přidají se předem namočené houby, které se dusí do změknutí. Houby se promíchají s krupkami, cibulí a dle chuti se osolí. Směs se vloží do sádlem vymazaného pekáčku a zapeče se v troubě.

Králík na černo

Kapr a bramborový salát jako hlavní štedrovečerní pokrm se široce uplatnily až po druhé světové válce. V období první republiky byl běžným štedrovečerním jídlem králík na černo.

Pečený králík, kořenová zelenina, pepř, sůl, ocet, nastrouhaný perník, povidla, vlašské ořechy.

Kořenová zelenina se vaří spolu s kořením (pepř, sůl) a lžící octa. Po uvaření se přidá nastrouhaný perník a lžice povidel. Vše se pak znovu vaří do zhoustnutí. Poté se do omáčky přidají nasekané vlašské ořechy. Omáčka se podává k pečenému králíku a s houskovým knedlíkem.

připravila Pavla Žvachtová

Prameny:

Terénní výzkumy stravovacích zvyků na Kladensku 2002-2006

CHALOUPKA, VL.; ŽVACHTOVÁ, P.: Jak se vařilo na Kladensku, SVMK, Kladno 2006

vážení členiari, spolupracovníci, členové a kolektivní členové, naši příznivci!

Chtěl bych Vám poděkovat za letošní práci, spolupráci, za Vaši víru v nás, za to, že jste nás v rozhodující chvíli podrželi. Svými přístupy, postoji a svou účastí na akcích pořádaných pracovníky skanzenu a našimi hosty, jste projevíli zájem o činnost Klubu přátel hornických tradic Kladno o.s., který se Vám v průběhu roku představil.

Výbor klubu byl rozšířen o agilní členy, kteří se stali tahouny v naší práci. Byla založena redakční rada, čile pracující, která si sehnala okruh přispívajících dopisovatelů a vydává v pravidelných termínech jednotlivá čísla našeho časopisu.

Vážíme si pomoci našich členů při zajišťování jednotlivých akcí, pravidelných prohlídek a debat s návštěvníky. Rovněž spolupráce externích pracovníků s kulturně výchovnými institucemi byla velmi dobrá. Máme snahu zařadit se mezi tyto instituce a přibližovat návštěvníkům život horníků, techniků a ostatních důlních pracovníků. Chceme s tím seznamovat nejen současnou, ale zejména mladší generaci.

Pomalu se blíží závěr roku 2007. Co Vám mám popřát do roku nového? Na prvním místě zdraví, dále upevnění životních jistot a pohodu pro práci lidí, kteří dělat chtějí. Zachovejte nám přízeň i v dalších obdobích. V samém závěru roku pak přeji všem klidné, bohaté a spokojené vánoce v kruhu svých blízkých. Silvestra oslavme zveselá, jak se sluší a patří. S novou chutí a s elánem pak vstupme do nového roku.

S hornickým „Zdař Bůh!“

za výbor klubu ing. Vladimír Čuřík